

Inkomens bij een aantal beroepen

De Federatie Organisaties Intellectuele Beroepen (F.O.I.B.) voerde over 1961 een enquête uit met als doel een verder inzicht te verkrijgen in de maatschappelijke en sociaal-economische positie van de intellectuele beroepsbevolking. Hiertoe werd een steekproef getrokken die een omvang had van 9 pCt. van de F.O.I.B.-populatie van 55.000 beroepsbeoefenaren (leden van een vereniging aangesloten bij de F.O.I.B.). De door de enquête verkregen gegevens werden, in overleg met de enquêtecommissie, bewerkt door de bekende deskundige A. I. V. Massizzo, en neergelegd in een, onlangs verschenen, belangwekkend „Rapport statistisch onderzoek intellectuelen 1961”¹⁾. (Door de F.O.I.B. wordt de term „intellectueel” nogal ruim gehanteerd. Zelfs een Menno ter Braak — sloper van „het klooster der intellectuelen” — zou er vermoedelijk van hebben opgekeken).

Een vergelijking van de geënquêteerde F.O.I.B.-academici met de gegevens van de Volkstelling 1960 registreerde een relatief geringe vertegenwoordiging van economen en juristen: deze twee groepen van academici zijn nl. niet als beroepsorganisatie bij de F.O.I.B. aangesloten²⁾³⁾. Velen zullen evenwel in het betrokken rapport zijn geïnteresseerd. Belangstelling voor andermans inkomen is menselijk en niet per se zondig.

In welke mate daarbij sprake is van een collectieve verbondenheid zou een interessant studieobject voor sociologen zijn.

Dit artikel beperkt zich tot de resultaten samenhangend met het kerninkomen. Hieronder werd verstaan het inkomen uit het hoofdberoep, voor gesalarieerden incl. tantièmes en gratificaties uit de hoofdfunctie, zonder eventuele pensioenuitkeringen uit vroegere dienstbetrekking, zonder kinderbijslagen of -toelagen en zonder aftrek van pensioenpremies, premie A.O.W. en A.W.W. en inkomstenbelasting. Voor de zelfstandige beroepsbeoefenaren gold de zuivere winst, incl. eventuele neveninkomen (niet uit het hoofdberoep), als inkomen. Een vergelijking van de mediaan salarissen van academici in het bedrijfsleven, met die van academici, werkzaam in de nijverheid en het bank- en verzekeringswezen in een C.B.S.-studie⁴⁾, leidde tot de conclusie dat de verschillen tussen de uitkomsten miniem waren en binnen de foutenmarges lagen.

De tabel laat zien dat de inkomens van de zelfstandige

beroepsbeoefenaren voor gelijke beroepen hoger lagen dan die van de gesalarieerden. (Hierbij moet evenwel worden bedacht dat de zelfstandige de sociale zekerheid uit zijn inkomen moet bekostigen, terwijl dit inkomen tevens een vergoeding moet bevatten van het in bedrijf of beroep geïnvesteerde eigen vermogen; ook de werktijd speelt een grote rol). De salariëring in het bedrijfsleven overtrof die bij de overheid. De inkomensverschillen tussen de twee leeftijdsgroepen waren nagenoeg voor alle sectoren en beroepsgroepen vrij aanzienlijk. De hoogste mediaan in-

komens werden genoteerd bij de „oudere” zelfstandigen, en wel bij de arts-specialisten, de ingenieurs, de „overige academici”, accountants en apothekers.

Met het oog op eventuele foutenmarges in de berekeningen als gevolg van de steekproef zijn in een grafiek (zie blz. 925 van dit nummer) de grenzen aangegeven, waartussen voor de 40- tot 60-jarigen het mediaan inkomen van de gehele F.O.I.B.-populatie met 95 pCt. waarschijnlijk zal kunnen liggen. Deze grafiek registreert o.m. een hoger niveau en een grotere spreiding van de inkomens uit een vrij beroep.

Enkele andere conclusies in het rapport zijn dat gesalarieerde academici, zowel

bij het bedrijfsleven en de overheid, in het algemeen een hoger kerninkomen verkregen dan niet-academici. Bij de zelfstandigen kwam dit niet naar voren. Interessant is ook de constatering dat bij de gesalarieerden in de particuliere sector de grootte van het bedrijf niet bepalend was voor de hoogte van het kerninkomen.

Andere resultaten in het rapport worden in een volgend artikel behandeld.

M. H.

¹⁾ 's-Gravenhage 1964, 49 blz., f. 3. ²⁾ Samenhangend daarmee bleek een ondervertegenwoordiging van de gesalarieerden in het bedrijfsleven. Minder vertegenwoordigd waren eveneens de jongeren, vermoedelijk door een geringe organisatiegraad.

³⁾ Juristen en economen zouden wel in „redelijke” mate in de enquête zijn verdisconteerd voor zover zij lid waren van een F.O.I.B.-organisatie, bijv. van hoger personeel en leraren.

⁴⁾ Zie „E.-S.B.” van 7 oktober en 29 januari jl.

Honorering (mediaan kerninkomen in f. 1.000) van de geënquêteerden voor een aantal intellectuele beroepen a) b)

Beroepsgroep	Leeftijd geënquêteerden					
	Beneden 40 jaar			van 40 tot 60 jaar		
	overheid	bedrijfsleven	zelfstandigen	overheid	bedrijfsleven	zelfstandigen
Accountant ; 9	17,5; 23	. ; 2	16,0; 22	23,1 ; 26	41,3; 26
Advocaat ; 1	17,1 ; 15	. ; 15	. ; 2	. ; 6	23,3; 43
Apotheker ...	—	. ; 3	. ; 2	. ; 2	. ; 6	35,6; 29
Arts incl. spec. ...	10,6; 68	14,0; 21	. ; 2	20,4; 48	27,5 ; 20	. ; 1
Arts niet-spec. ; 3	. ; 3	22,4 ; 105	. ; 3	. ; 3	32,2;122
Arts spec. ; 3	. ; 3	35,8 ; 18	. ; 3	. ; 3	49,5;101
Chemicus ...	12,4; 50	17,6; 50	. ; 3	18,8; 21	25,6 ; 35	. ; 1
Ing. techn. wet. ...	13,3; 56	15,3; 61	. ; 3	18,8; 60	28,8 ; 65	45,0; 15
Landb. ing. ...	12,5; 21	. ; 3	. ; 3	16,1; 37	(30,0); 11	. ; 1
Leraar ...	11,1; 236	. ; 3	. ; 3	16,1; 314	. ; 3	. ; 1
w.o. academici ...	12,1; 125	. ; 3	. ; 3	16,1; 168	. ; 3	. ; 1
niet-academici ...	9,7; 111	. ; 3	. ; 3	16,2; 146	. ; 3	. ; 1
Tandarts ; 4	. ; 1	30,0 ; 37	. ; 3	. ; 2	31,8; 52
Dierenarts ...	14,6; 10	. ; 1	(22,5); 20	17,9; 11	. ; 3	(33,3);13
Overige academici ...	12,2; 52	16,0; 46	. ; 4	16,4; 93	23,8 ; 27	45,0; 10
Overige niet-academici ...	9,6; 107	13,6; 30	. ; 9	13,8; 242	19,9 ; 150	35,0; 54

a) De punten in de tabel geven aan, dat het mediaan inkomen niet werd berekend, daar het aantal waarnemingen te gering werd geacht (< 10). De mediaan inkomens tussen haakjes zijn onzeker als gevolg van de niet-normale spreiding der waarnemingen. b) De niet vet gedrukte getallen betreffen het aantal waarnemingen.

INHOUD

	Blz.
Inkomens bij een aantal beroepen.....	923
De kleine nijverheid in de Euromarkt, door Dr. E. J. Tobi.....	924
Waarom vernieuwt het onderwijs zich niet sneller?, door Drs. W. Langeveld.....	928
Het ontwerp Mijnwet Continentaal Plat 1964 (I), door Mr. H. E. A. Driessen.....	930
De herziening van het tarief Inkomstenbelasting, door C. P. A. Bakker.....	933

Ingezonden stukken:

De nieuwe strategie, door Dr. E. H. F. van der Lely en W. C. Fiege, met een naschrift van Dr. C. W. Rietdijk.....	934
Boekbespreking:	
Df. A. van Putten: De organisatie van de planning in de onderneming, bespr. door Drs. P. van Zuuren.....	936
Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman..	939

Na eerst het begrip kleine nijverheid te hebben afgegrensd naar boven tegen de (middel)grote onderneming en naar beneden tegen het ambacht, worden de drie verweermiddelen van het kleine industriële bedrijf tegen de concurrentie van het goedkope massaproduct in de Euromarkt geschetst: specialisatie, samenwerking en toelevering. Het blijkt dat de gegeven begripsomschrijving van de kleine nijverheid goede diensten kan bewijzen bij het overwegen van samenwerking.

De vele fusies van grote industrieën en de vestiging van dochterondernemingen van buitenlandse industriële concerns hier te lande hebben de kleine nijverheid geconfronteerd met een steeds scherpere concurrentie, waartegen het kleine industriële bedrijf zich soms maar moeizaam blijkt te verweren. Nochtans zijn er wel enkele efficiënte afweermethoden, doch alvorens deze de revue te laten passeren is het wel gewenst eerst een definitie te geven van wat onder een onderneming van kleine nijverheid dient te worden verstaan, dus de grens af te bakenen tussen de kleine nijverheid enerzijds en de (middel)grote industrie anderzijds. Dit schijnt wellicht een ietwat theoretische bezigheid met weinig praktisch nut, doch dat is niet het geval; hieronder zal blijken dat een dergelijke begripsbepaling een nuttig instrument is bij de hantering van een der afweermethoden.

Grenzen van de kleine nijverheid met de (middel)grote onderneming en het ambacht.

Het is veelal gebruikelijk de bovenbedoelde grens te trekken bij een bepaald aantal in de onderneming werkzame arbeiders. Deze manier doet in het geheel geen recht aan de eigen aard van de kleine industriële onderneming en is bovendien zeer arbitrair, hetgeen al blijkt uit het feit dat de een deze grens trekt bij vijftig en de ander bij honderd of tweehonderd, ja zelfs tweehonderdvijftig man. Een onderscheiding naar het aantal paardekrachten of machines lijdt aan dezelfde euvelen en het schijnt daarom beter om op het voetspoor van Goudriaan¹⁾ te zoeken naar een omschrijving, die zich aansluit bij het wezenskenmerk van het kleine industriële bedrijf.

In elke onderneming, aldus Goudriaan, wordt een aantal functies uitgeoefend en wel de technische, de commerciële, de administratieve en de sociaal-economische functie. Het kenmerkende onderscheid nu tussen een onderneming van kleine nijverheid en de overige industriële bedrijven is gelegen in het feit dat bij de eerstgenoemde de ondernemer zelf nog al deze functies uitoefent, althans de beslissingen neemt, terwijl bij de andere categorie deze functies geheel of althans grotendeels worden uitgeoefend door andere

¹⁾ Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan Jr. in „Bedrijfseconomische Studiën”, Uitg. de Erven F. Bohn N.V. Haarlem 1932, blz. 508.

De kleine nijverheid in de Euromarkt

personen, wier aantal groeit bij toenemende grootte van het bedrijf. De ondernemer in de kleine nijverheid kan een of twee voormannen in zijn werkplaats hebben, maar hij geeft de directieven en neemt de beslissingen, veelal is hij het ook zelf die voor de verkoop op reis gaat. Hij zal wel een boekhouder hebben, maar hij bepaalt hoe de boekhouding zal worden ingericht en gevoerd en voor zover hij enig begrip heeft van public relations, vallende onder de sociaal-economische functie, bemoeit hij zich daarmee zelf.

Geheel anders is dit bij de andere categorie: een groter of kleiner aantal ingenieurs neemt zelfstandige beslissingen op technisch gebied, voor de uitoefening van de commerciële functie staan economen of speciaal opgeleide verkoopmanagers ten dienste met uitgebreid eigen beslissingsrecht, accountants en andere gediplomeerden verzorgen zelfstandig de administratie en elk groter bedrijf dat zichzelf respecteert heeft minstens ook een eigen „public relations officer”. Het is dus het nog zelf, persoonlijk uitoefenen van al deze functies hetwelk moet worden gezien als het eigenlijke onderscheidende kenmerk van de kleine industriële ondernemer.

Nu is er bij de kleine nijverheid ook een grens naar beneden, de grens met het *ambacht*. Definities van het ambacht zijn legio, Luijckx²⁾ geeft er in zijn dissertatie in het eerste hoofdstuk een uitgebreide opsomming van en komt dan ten slotte zelf tot de volgende begripsomschrijving: „een zelfstandig bedrijf, bij welks leiding de rechtreekse invloed van de ondernemer zich in beslissende mate doet gelden en dat door middel van handelingen van een bewerkend of verwerkend karakter behoeften bevredigt van individuele aard”.

Men zal opmerken, dat in datgene hetwelk in deze definitie over de leiding gezegd wordt, hetzelfde element zit als hierboven voor de kleine nijverheid gegeven en men zou dan ook bijna deze begripsbepaling kunnen overnemen ook voor deze laatste. Maar er is een kenmerkend onderscheid tussen het ambacht en het kleine industriële bedrijf, dat niet tot zijn recht komt in de definitie van Luijckx, en dat is het feit dat de ambachtelijke ondernemer, naast

²⁾ Dr. A. W. Luijckx: „Het Ambacht in de huidige Maatschappij”, dissertatie-exemplaar 1952, blz. 9 t/m 28.

het leiden van het bedrijf, ook nog zelf aan de productie deelneemt, met de handen werkt en dat laatste doet de kleine industrieel bepaald niet; deze beperkt zich tot het zelf uitoefenen van de genoemde functies door het geven van rechtstreekse leiding. Terecht noemt dan ook het rapport ³⁾ uitgebracht in opdracht van de toenmalige Hoofdgroep Ambacht als technisch kenmerk van het ambacht de vakbekwaamheid van de ambachtsman, waaraan toegevoegd dient te worden de feitelijke uitoefening van dat ambacht.

Nu is het natuurlijk zo, dat de grens tussen ambacht en kleine nijverheid vaag is, gelijk Luijckx ook zelf zegt: is een groot schildersbedrijf, waar de ondernemer al lang niet meer persoonlijk de verfkwas ter hand neemt, nog een ambachtelijk bedrijf, of is het veeleer te rekenen tot de kleine nijverheid? Of een groot automobielreparatiebedrijf? Persoonlijk zijn wij geneigd met Prof. Dr. A. Gutersonn ⁴⁾, bekend Zwitsers deskundige op dit gebied, deze laatste soort ondernemingen niet meer tot het ambacht te rekenen, maar tot de kleine nijverheid, omdat wij immers als criteria voor deze laatste rekenen de uitoefening van de in het bedrijf voorkomende functies door rechtstreekse leiding en het niet meer persoonlijk deelnemen aan de productie. Deze criteria grenzen de kleine nijverheid dus naar beneden af van het ambacht en naar boven van het

(middel)grote industriële bedrijf, waarmede de positie van de kleine industriële onderneming dan duidelijk is bepaald.

Afweermiddelen.

Welke verweermiddelen staan nu de kleine industriële onderneming ten dienste tegen de voortdurend opdringende concurrentie van de andere industrieën? Het zijn er in hoofdzaak drie: de specialisatie, de samenwerking en de toelevering.

In de eerste plaats de *specialisatie*. De productie in de Euromarkt is meer en meer afgestemd op een efficiënt vervaardigd, goedkoop massaproduct. Om slechts een enkel voorbeeld te noemen: de in grote getale op de markt gebrachte koelkast tijdens de zo langzamerhand alweer in het vergeetboek geraakte zgn. koelkastenaffaire was een produkt, hetwelk zeker de toets van de kritiek kon doorstaan, maar het was géén tot in alle onderdelen doordacht, deugdelijk en geperfectioneerd stuk werk.

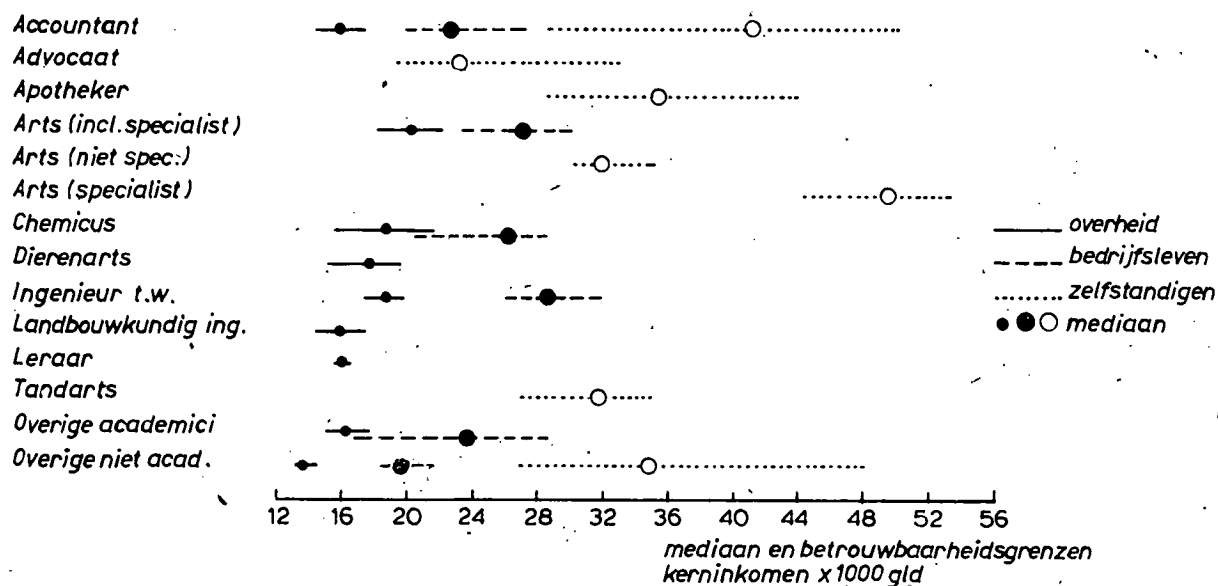
Zo is het ook met talloze andere goedkope massaproducten uit tal van andere branches en het is hier, dat er een goede kans ligt voor een kleine industriële onderneming. Er zullen immers altijd verbruikers zijn met een individuele smaak, die liever niet dat goedkope massa-artikel willen, doch veeleer een betere althans van het massaproduct afwijkende kwaliteit en die, vooral in een welvaartsperiode, ook bereid zijn daarvoor meer te betalen. Dit geldt met name voor die branches, waar artisticeiteit een zekere rol speelt als bij meubelen en andere woninginrichting, cera-

³⁾ „Bevordering van de efficiency in het Ambacht”, Rapport uitgebracht in opdracht van de Hoofdgroep Ambacht, 's-Gravenhage 1953, blz. 28.

⁴⁾ Aangehaald bij Luijckx, t.a.p. blz. 27/28.

Inkomens bij een aantal beroepen (zie blz. 923)

Significantie intervallen mediaan kerninkomens van de geënquêteerden van 40 tot 60 jaar (grenzen waartussen voor de 40- tot 60-jarigen het mediaan (kern)inkomen in de gehele populatie van georganiseerden bij de F.O.I.B. met 95 pCt. waarschijnlijkheid zal kunnen liggen)

miek, sommige huishoudelijke artikelen, sommige soorten textiel en confectie e.d.

Door nu zijn eigen artikel ook een eigen, van de andere afwijkend gezicht te geven door eigen vormgeving, kleurtoepassing enz. kan de kleine industrieel, die ook beter dan het grote concern persoonlijk aandacht aan zijn produkt kan wijden, voor zijn voortbrengselen een deelmarkt binnen de Euromarkt scheppen, waarop hij met voordeel zal kunnen opereren. Ook kan hij zijn eigen assortiment uitbreiden met enkele welgekozen consumptieverwante artikelen van anderen, ten einde op deze wijze de verbruikers een bredere keuze te geven. Een goed voorbeeld biedt een kleine aardewerkfabriek, die door sierlijke vormgeving en afwerking alsmede door aantrekking van een aantal verwante artikelen zelfs een uitstekende export naar andere Euromarktl landen heeft weten te ontwikkelen. Het is natuurlijk wel waar, dat niet elke branche zich voor specialisatie leent, terwijl ook bij een onverhoopte omslag van de conjunctuur het gespecialiseerde bedrijf waarschijnlijk prijsmoeilijkheden zal ondervinden, doch in de hiervoor in aanmerking komende bedrijfstakken kan op dit stuk, zoals de praktijk reeds uitwijst, veel worden bereikt.

Het tweede afweermiddel is de *samenwerking* tussen twee of meer ondernemingen van kleine nijverheid. Deze kan zowel verticaal als horizontaal zijn, de laatste kan bijzonder effectief zijn omdat als gevolg hiervan de efficiency sterk kan worden bevorderd, waardoor de prijsconcurrentie met het massaproduct beter kan worden tegemoet getreden. Het is nu hier dat de ietwat theoretisch aandoende boven gegeven begripsomschrijving haar praktisch nut bewijst. Want het is zo, dat juist voor de kleine industriële onderneming niet dadelijk moet worden gestreefd naar een volledige fusie, die zelfs, in het algemeen gesproken, eerder moet worden afgeraden, hoogstens als nog vrij ver verwijderd einddoel kan worden gesteld. Vele bedrijven in de kleine nijverheid zijn uit ambachtelijke ondernemingen voortgekomen, en de betrokkenen brengen als gevolg daarvan een sterk uitgesproken onafhankelijkheidszin mede, die niet altijd bevorderlijk is voor het samengaan met anderen.

Het is trouwens toch het persoonlijke element, dat hier, juist bij het kleine bedrijf, een grote rol speelt, wellicht nog méér dan bij grote concerns. Vertrouwen in elkander is hier een uiterst belangrijk element; wanneer dat niet in voldoende mate aanwezig is, is het beter er niet aan te beginnen. Mede met het oog hierop en omdat vertrouwen ook langzaam moet kunnen groeien is het veel beter de samenwerking op beperkt terrein aan te vangen en daartoe biedt nu de boven gegeven begripsomschrijving een welkome gids. Immers onder elk van de daar genoemde functies vallen tal van onderdelen en het moet worden aangeraden de samenwerking eerst eens op een dier onderdelen te beginnen en dan geleidelijk uit te breiden, zo daaraan behoefte blijkt te bestaan en de partners elkander blijken te „liggen”.

Er zijn op dit stuk tal van voorbeelden. Zo kunnen bijv. constructiewerkplaatsen met vrucht samenwerken op het gebied van de *technische functie*. Men kan beginnen met gezamenlijke voorbereiding en die meer efficiënt maken door een gezamenlijke tekenkamer. Een stap verder kan zijn het gezamenlijk gebruik van machines, hetwelk leegloop bij de afzonderlijke partners vermijdt en

duis bijdraagt tot verhoging van de efficiency. Immers dit laatste moet altijd het doel zijn van samenwerking, die geen doel op zichzelf is, doch dient te leiden tot lagere kostprijzen en betere concurrentiemogelijkheden. Wanneer drie constructiewerkplaatsen elk een speciale draaibank hebben voor speciaal werk, dan leert de praktijk, dat elk van deze draaibanken vele uren per week stil staat. Gaat men nu op dit stuk samenwerken, dan kunnen twee van deze werktuigen worden afgestoten en het werk op de ene overblijvende worden geconcentreerd, hetwelk uiteraard tot een aanzienlijke besparing leidt, omdat die ene draaibank nu waarschijnlijk de gehele werkweek door bezet is. Onderlinge taakverdeling, uitwisseling van „know how”, gezamenlijke kwaliteitscontrole e.d. zijn even zovele gebieden op technisch terrein, waar samenwerking met vrucht kan geschieden.

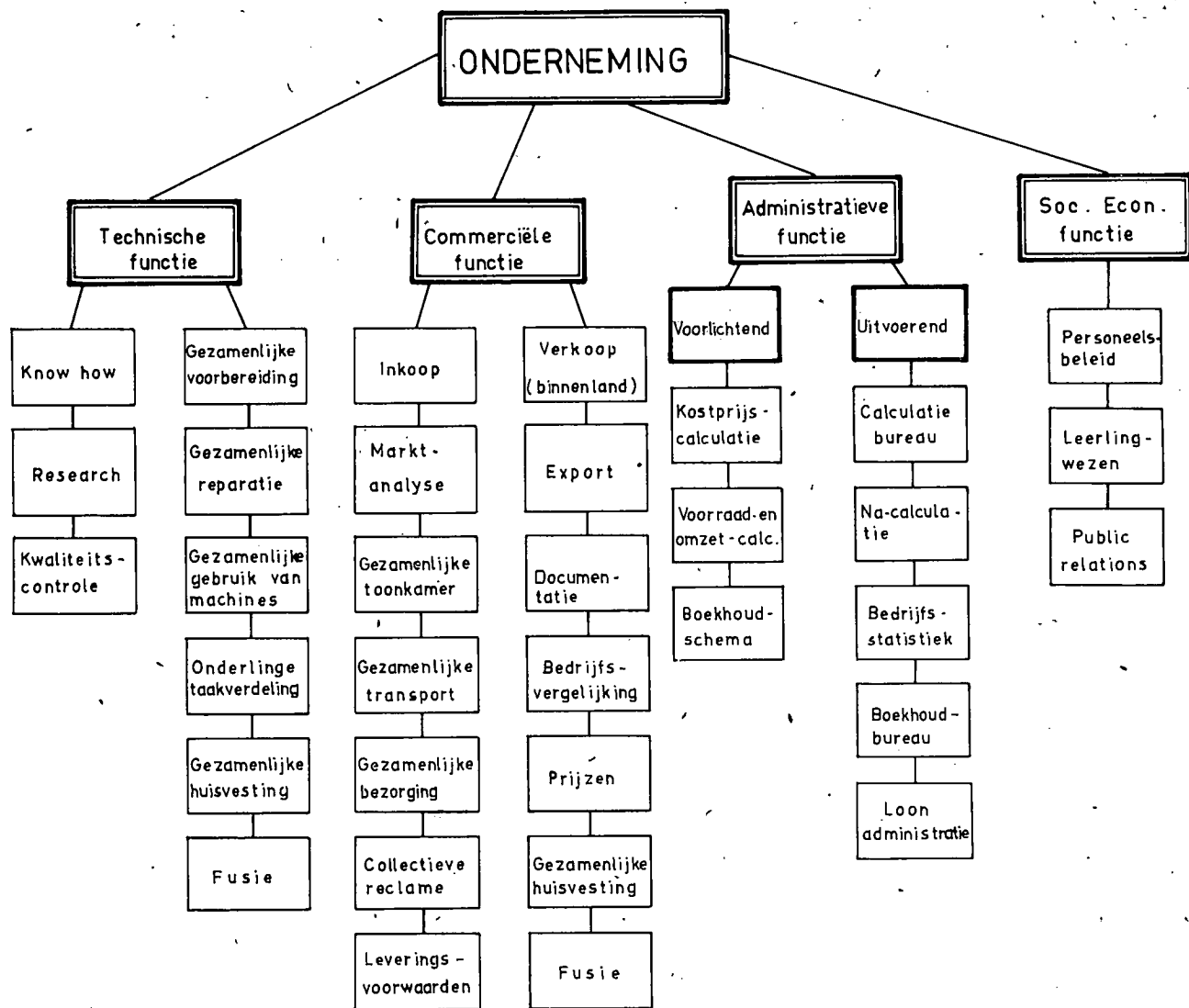
Vele mogelijkheden liggen ook bij de uitoefening van de *commerciële functie*. Voor de hand ligt gezamenlijke inkoop van grond- en hulpstoffen, maar ook op het terrein van de verkoop kunnen goede resultaten worden behaald. Het kan zijn, dat de produktieprogramma's van de samenwerkende kleine bedrijven elkander aanvullen, zodat een vollediger assortiment kan worden aangeboden en het verkoopapparaat vereenvoudigd en dus minder kostbaar kan worden, zoals bij speelgoederen of bij wegebouwmachines, bij sommige textielgoederen en bij constructiewerkplaatsen. Zijn dan de artikelen ook nog consumptieverwant, zoals bijv. ook bij kleine elektromotoren en elektrische apparaten, dan zal de stimulans kunnen uitgaan van de commerciële functie en kan de samenwerking zich later wellicht ook uitstrekken tot de technische. Gezamenlijke marktanalyse, collectieve reclame en documentatie behoren ook onder deze functie.

Bij de uitoefening van de *administratieve functie* dient men te onderscheiden tussen een voorlichtende en een uitvoerende taak. Het opstellen van een uniform boekhoudschema en van een kostprijscalculatie-schema behoren tot de eerste, een gezamenlijk calculatiebureau, een idem boekhoudbureau en een idem loonadministratie tot de tweede categorie. Een gezamenlijk personeelsbeleid en zorg voor het leerlingwezen, alsmede het gezamenlijk verzorgen van de public relations voor zover de kleine ondernemer daarvoor oog heeft vallen onder de *sociaal-economische functie*.

Het nut van de gegeven begripsomschrijving is nu, dat de ondernemer onder de vier genoemde hoofden de, wat men zou kunnen noemen, onder-functies opsomt, waarbij het bijgaande schema goede diensten zal kunnen bewijzen.

Is dat gebeurd, dan dient hij zijn bedrijf door te lichten, ten einde zijn zwakke punten te leren kennen, waarbij wellicht de hulp van een organisatiebureau of van een instelling ter bevordering van de produktiviteit dienstig kan zijn. Kent hij nu die zwakke punten, dan is daarmede tevens de richting aangegeven waarin hij een samenwerkingspartner moet zoeken, die dan sterker op die punten zal moeten zijn, ten einde op deze wijze een goede basis te kunnen leggen voor een vruchtbare samenwerking.

Niet genoeg dient er evenwel op te worden gewezen, dat stap voor stap voorwaarts gaan verre is te verkiezen boven het teveel hooi op de vork nemen en zeker boven het dadelijk streven naar een volledig samengaan, dat immers praktisch niet meer kan worden teruggedraaid en aanleiding tot veel teleurstelling kan geven. Beperkt men zich aanvankelijk tot die onder-functies, waar samenwerking duidelijke voordelen voor de efficiency belooft, dan is daarmede het doel, betere concurrentiemogelijkheden, veel

beter gediend dan met een overhaast aangepane fusie, terwijl bovendien nog het voordeel ontstaat dat de partners aan elkander kunnen wennen en het zo nodige onderlinge vertrouwen kunnen doen groeien. En mocht dan de samenwerking onverhoopt toch nog mis gaan, dan is weder uit elkaar gaan altijd nog met weinig pijn mogelijk. Juist voor de kleine industriële onderneming zijn deze overwegingen van groot nut.

Het derde verweermiddel is de *toelevering*. In de kringen van de kleine nijverheid heerst over dit middel nogal wat misverstand. In de eerste plaats wordt vaak gemeend, dat de grote industriële concerns „alles zelf maken” en dus de hulp van een kleine onderneming niet nodig hebben. Niets is minder waar. De bekende Daimler-Benz autofabrieken en de Auto Union hebben slechts een eigen productie van resp. 35 en 27 pCt., terwijl de Volkswagenfabriek, die het hoogste percentage eigen fabrikaat heeft, nog slechts tot 37 pCt. komt ⁵⁾. Maar dat betekent, dat deze fabrieken dus van 63 tot 73 pCt. van derden betrekken en daaronder zijn talrijke kleine industriële bedrijven.

Een tweede veel voorkomende tegenwerping tegen toe-

levering is, dat het toeleverende bedrijf zich als het ware met huid en haar aan het grote concern zou uitleveren en volkomen zijn onafhankelijkheid zou verliezen; een argument, dat juist bij het zo op zijn onafhankelijkheid gestelde kleine bedrijf veel opgeld doet. Natuurlijk is het zo dat een onderneming van kleine nijverheid, welke zich in te sterke mate aan één enkele grote afnemer bindt, een dergelijk gevaar kan lopen. Maar dat is ook niet de juiste weg.

Een voorbeeld hoe een klein industrieel bedrijf tot bloei kan komen door zich op de goede manier op toelevering toe te leggen is wederom aan West-Duitsland ontleend. Een kleine fabriek van technische viltwaren met nog geen honderd arbeiders levert daar te lande aan bijna alle automobielfabrieken en kan als gevolg daarvan als het moet ook wel eens een afnemer missen. Bovendien heeft deze onderneming het voordeel dat zij het afval, waarmee het grote concern, als het dit vilt zelf maakte, geen weg zou weten, voor tweede kwaliteit kan verwerken, waarnaar ook steeds vraag bestaat en zo heeft zij zich een stabiele en lonende afzetmogelijkheid weten te verwerven.

Met het bovenstaande zijn de drie voornaamste afweermethoden ten dienste van de kleine nijverheid in het kort beschreven en de betrokken ondernemers zullen zeker goed doen ze nauwkeurig te overwegen.

⁵⁾ Particuliere mededeling.

Waarom vernieuwt het onderwijs zich niet sneller?

Schildpadachtig karakter

Soms doet het Nederlandse onderwijs ietwat aan een schildpad denken. Het heeft een uiterst solide karakter evenals dit voor soepfabrieken zo nuttige diertje, maar het beweegt zich zo ontzettend langzaam, en dan meestal in de richting waarin het voedsel vermoedt, in de regel plantaardig en nooit van geestelijk gehalte. Het kleine kopje van het argeloze dier biedt immers maar heel weinig plaats voor een brein, maar het is wel intrekbaar in geval van onraad. De altijd ietwat moe aandoende zware oogleden worden dan gesloten en bij tijd en wijle zelfs voor lange perioden, zoals tijdens de winterslaap. Gelukkig dat we ons Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen niet met een dergelijk hoofdje kunnen vergelijken! In het harde schild zijn de edele delen van deze kruiper verborgen, zoals docenten zich geborgen weten binnen het veilige maar weinig uitzicht biedende pantser van aanstellingen, bevoegdheden, dienstjaren, schoolorganisaties en wetten. In zo'n schildpad is het best comfortabel, het beest beweegt weinig en dan nog langzaam en het heeft vrijwel geen vijanden door de sterkte van zijn pantser. Tekenend is echter dat jonge schildpadjes, die net uit het ei zijn gekomen, in grote getale aan roofdieren ten offer vallen...

Gevoel van hopeloosheid.

Lang niet alle docenten zijn gelukkig met hun plaats in die schildpad, of met het tempo waarmee dit kruipdier voortgaat. Zij verlaten het veilige pantser en pogen het diertje tot meer beweging en vaart aan te sporen, zij proberen de lome ogen van de schildpad open te houden en het een nieuwe richting te laten inslaan. Zij zijn het die zich inzetten in eigen klas en school, maar ook daarbuiten in organisaties, in experimenten, op conferenties, in artikelen voor onderwijstijdschriften etc.

Maar zie ik het goed, dan zijn zij vaak vervuld met een gevoel van hopeloosheid. Zij geloven de schildpad ondanks alle inspanningen niet op gang te kunnen krijgen: het beestje blijft voorttobben op zijn oude manier en continueert zijn degelijk verzorgde vegetatieve bestaan. Dit gevoel een vergeefse arbeid te verrichten heeft mogelijk verschillende oorzaken:

1. De overtuiging dat ons onderwijs onvoldoende voorbereidt op de toekomstige maatschappij en dat pogingen tot het brengen van verandering daarin te langzaam, te weinig ingrijpend en te fragmentarisch zijn.

2. De gebreken in de organisatie. De vernieuwingspogingen blijven vaak tot individuen of tot enkele scholen beperkt. Er is geen doorstroming, geen continuïteit. Werkgroepjes, commissies en verenigingen werken naast en langs elkaar aan dezelfde of vergelijkbare vraagstukken, vaak niet langer dan één of twee jaren, daarna verloopt de zaak weer. Er is geen „follow-up”. Veelbelovende activiteiten zijn op die manier in het slop geraakt. De organisatorisch problemen worden in Nederland nog steeds verscherpt, hoewel misschien minder dan vroeger, door met de verzuiling samenhangende machtsstrijd.

Daarenboven zijn er uiteraard de zich overal manifesterende prestigekwesties tussen schooltypen, vakdocenten, inspecties e.d.m.

3. Financieel gezien zijn de vraagstukken misschien nog het kleinst. Er is relatief veel geld voor het Nederlandse onderwijs beschikbaar, maar voor research te weinig. Ook de verdeling van de bronnen over de verschillende takken van onderwijs zou wellicht herziening behoeven. Wat zich echter hier zowel als in andere sectoren van onze maatschappij wrekt, is de onmogelijkheid budgettair langer dan één jaar vooruit te plannen.

4. Er is te weinig leiding, binnen en buiten de school. De uit het tekort aan gekwalificeerden ontstane bevoegdheidsinflatie verscherpt zich hierdoor nog. Docenten met een vaste aanstelling hebben een zeer grote mate van vrijheid, die beperkt wordt door exameneisen, en door de inspectie die echter ook niet overal tegelijk kan zijn. Er zijn tal van scholen waar het docentencorps een team vormt en de leiding met elan wordt gegeven, maar daartegenover staan vele scholen die een schildpadachtig bestaan voeren.

5. Nauw met dit gevoelde gemis aan leiding op hoger niveau houdt het onbehagen verband, dat er geen centrale conceptie is, noch wat het doel van het onderwijs betreft, noch wat de organisatie aangaat. Natuurlijk, er zijn schooltypen en schoolsystemen, er is een wettelijk kader zoals mammoetwet, maar er is geen, alle leerkrachten omvattende, gelede organisatie die voor communicatie zorgt, resultaten van de research uitdraagt en in praktijk brengt. Nu is men voor vernieuwingen min of meer aangewezen op de goede wil van schoolleiding en docenten. Een verplichting daartoe bestaat nauwelijks en er is ook geen organisatie die een leerkracht methodisch verplichten kan. Dit ontbreken van een conceptie manifesteert zich in de schier eindeloze verscheidenheid van schoolboeken, maar ook van vakverenigingen, tijdschriften enz.

6. Misschien wel het meest fnuikend voor tal van met enthousiasme begonnen activiteiten is de lauwheid en onverschilligheid van collega's, die zich over nieuwere inzichten vaak nog smalend uitlaten ook. Op iedere conferentie en studiebijeenkomst van leerkrachten wordt opgemerkt, dat het besprokene vooral voor de thuisblijvers belangrijk is. Maar wie bereikt die afwezigen en hoe? Taboe is in onderwijskringen de opmerking, dat de kwaliteiten van de docenten zeer uiteenlopend zijn, net als in alle andere beroepen. Er is een kleine groep uitstekende, een zeer grote groep middelmatige en een kleine groep onbekwame krachten, mag men aannemen. Toch wordt in de regel deze stand van zaken genegeerd en zijn vele plannen tot mislukking gedoemd, omdat zij irreëel uitgaan van een uiterst bekwaam en met animo en idealisme bezielde docentencorps. Het onderwijs hanteert zelf hier en daar schoolvorderingentests, maar onderwijzer of leraar kan men worden zonder getest te zijn. Voor vergelijkbare beroepen bij het bedrijfsleven

en de overheid, waarvoor ook specifieke opleidingen bestaan, wordt men bij sollicitatie wel aan een psychologisch onderzoek onderworpen. Hoeveel slachtoffers worden zo jaarlijks gemaakt? Docenten die merken „de klas niet aan te kunnen” en een persoonlijk échec lijden, waarvan meestal weer vele leerlingen de dupe zijn. Wij beschikken niet over gegevens, maar de ervaring leert, dat het nogal eens voor komt.

Zo gaat het ten slotte om de man of de vrouw voor de klas, die de nieuwe ideeën in praktijk moet brengen. Hoe worden de lauwen en onverschilligen onder hen gebracht tot actieve medewerking, niet op eigen houtje, maar in een georganiseerd en systematisch pogen het onderwijs aan onze maatschappij aan te passen?

Meer concurrentie nodig.

De radicalen onder idealisten van nu neigen in vele gevallen naar een meer autoritair systeem. Dit is een kenmerk van bijna elk radicalisme: vlug en vlot zakendoen wordt geëist en wie niet mee wil doen, moet daartoe dan maar verplicht worden. Afgezien ervan, dat men nooit tot goed opvoeden en onderwijzen kan dwingen, hoogstens stimuleren, wordt op deze manier nu juist de uiterst waardevolle kant van ons onderwijs, de vrijheid en de autonomie van de docent, over boord geworpen. En daarmee heeft men het kind met het waswater weggegooid. Dit radicalisme offert vrijheid aan doelmatigheid en schaadt daarmee de kern van de democratie.

Er blijft niets anders over dan het bevorderen van het enthousiasme. In het bedrijfsleven heeft men reeds lang ontdekt, dat de produktiviteit en de animo geprikkeld kunnen worden. Onderlinge wedijver kan daarbij een positieve functie vervullen. Onder leerlingen zou er gewedijverd moeten worden om toegelaten te worden tot bepaalde klassen of scholen. In de verschillende vakken zouden regionale en landelijke wedstrijden georganiseerd kunnen worden voor klassen en individuen. Individuele zowel als teamprestaties komen dan tot hun recht.

Ook voor docenten zou wat meer concurrentie hier en daar verfrissend kunnen werken. De vaste aanstelling biedt een zekerheid die aan het volmaakte grenst. Een systeem waarbij op gezette tijden de kwaliteiten van de docenten nog eens kunnen worden beoordeeld heeft vele voordelen. Ook lijkt een salarieringsstelsel met differentiatiemogelijkheden op grond van prestaties en extra activiteiten zeer gewenst. Daarnaast zou de invoering van een verplichting tot het volgen van post-academiaal on-

over 65 jaar pensioen

Veiligheid vanaf het eerste levensjaar. Zo lang mogelijk zullen de ouders zelf het jonge leven beschermen. Door al vroeg maatregelen te nemen voor later, kunnen zij voor een blijvende financiële bescherming zorg dragen - voor een mensenleven lang. Deze veiligheid kunt ook U verkrijgen wanneer U zich laat adviseren door R. Mees & Zoonen Assurantiën. Als oudste makelaarsfirma in Nederland - werkzaam sinds 1720 - beschikken zij over een schat aan ervaring. Zij kunnen objectief beoordelen welke vorm van verzekering in Uw geval de meest geschikte is, zorgen voor de nodige aanpassingen en wijzigingen, kortom Uw belangen volledig behartigen.

**R. MEES & ZONEN
ASSURANTIËN**

Rotterdam - Amsterdam - 's-Gravenhage - Schiedam
Delft - Vlaardingen - Alblasterdam - Spijkenisse

derwijs en van opfriscursussen bepaald geen inbreuk op de vrijheid van onderwijs betekenen. Ook in het bedrijfsleven kent men dergelijke verplichtingen.

Er zijn roofvogels die schildpadden mee in de lucht nemen om ze op de rotsen te laten stukvallen en daarna te verorberen. Radicalisme kan „stukvallen” betekenen en verlies aan veel waardevols. Het onderwijs kan zich op zachtzinniger manier aanpassen.

Haarlem,

W. LANGEVELD.

Het ontwerp Mijnwet Continentaal Plat 1964

(I)

Inleiding.

Juist een maand na het zeer veel gerucht makende ontwerp Wet Installaties Continentaal Plat (anti-R.E.M.-wet) heeft de regering een wetsontwerp betreffende nadere regelen ten aanzien van het onderzoek naar en de winning van delfstoffen in of op het onder de Noordzee gelegen deel van het continentaal plat (Mijnwet Continentaal Plat) bij de Staten-Generaal ingediend. Het is verheugend dat de Tweede Kamer een bijzondere commissie heeft ingesteld, welke de niet vaak bewandelde weg heeft gekozen om in het openbaar belanghebbenden uit te nodigen om hun opmerkingen over het wetsontwerp aan haar kenbaar te maken. Deze materie vraagt immers bij uitstek om vooroverleg met deskundige belanghebbenden. Zo is ook bijv. de zeer moderne Peruaanse mijnwetgeving van 1950, niet-tegenstaande het sterke nationalisme van de wetgevende macht, in nauw overleg met de belanghebbenden tot stand gekomen, waarbij de regering aan haar kant de technische hulp had van een ander land met grote ervaring op het gebied der mijnbouwpolitiek (Venezuela). Ook bij de recente mijnwetgeving van Libië en de mijnwetgeving voor het continentaal plat van Engeland en Noorwegen hebben de regeringen vooraf overleg gepleegd met de belanghebbenden.

Reeds vroeger hebben de Staten-Generaal bij de mijnwetgeving soms meer voortvarendheid en belangstelling getoond dan de regering gaarne gezien zou hebben. Van Vollenhoven roemt het peil van de behandeling van de Indische Mijnwet 1899, terwijl belangrijke wijzigingen van de mijnbouwpolitiek in het vaderland zelf, zoals het ontstaan van de Staatsmijnen (1901), de sociale bepalingen van de Mijnwet 1903 en concessieverlening, op terreinen waarvoor het vindingsrecht betreffende delfstoffen aan de staat toekomt, pas na voorafgaande goedkeuring door de Staten-Generaal (1925), in de Tweede Kamer een voorspel hebben gehad.

Het aanhangige wetsontwerp geeft alle reden aan de Staten-Generaal om hun waakzaamheid voor de belangen van de staat ook ditmaal te tonen. Nederland is ondanks een langdurige ontginning van steenkool in Limburg en een grote delfstoffenrijkdom in het voormalige Ned. Oost-Indië — of juist omdat de mijnbouw aldaar plaatsvond — geen mijnbouwland. Alleen hierdoor zijn de zonderlinge lotgevallen te verklaren van een der laatste erfstukken van de Franse bezetting, de „Loi concernant les Mines, les Minières et les Carrières” (Mijnwet 1810), door Napoleon te Antwerpen in 1810 uitgevaardigd. Het is verleidelijk hierbij een parallel te trekken met de Nederlandse belangstelling voor het krijgswezen, waar bij de militaire rechtspleging de „Provisionele (sic!) Instructie voor het Hoog Militair Geregts Hof” en de besluiten op de „Regtspleging bij de Landmagt en de Zeemagt”, alle drie van 1814, de aandrang der Staten-Generaal tot vervanging tot nog toe overleefd hebben, en pas in 1963 grondige wijzigingen zijn aangebracht.

De Mijnwet 1810 heeft vanaf het allereerste begin, zowel in Frankrijk als in Nederland, aanleiding gegeven tot volledig tegenstrijdige uitleg, met name wat betreft de eigen-

dom van de onontgonnen delfstof. Na het herstel van de onafhankelijkheid wordt de wet herzien bij het Koninklijk Besluit van 18 september 1818 S. 35, wat overigens in overeenstemming geacht moet worden met het toen geldende staatsrecht. Voor de toepassing, of beter niet-toepassing, van de Mijnwet 1810 zij men verwezen naar het voortreffelijke overzicht van Prof. Mr. P. Schierbeek in het „Nederlands Bestuursrecht”, 2e druk, deel II, blz. 604 e.v. Het resultaat is een veelheid van wetten en besluiten die de mijnwetgeving tot een onoverzichtelijk „woud” (blz. 604) maken.

In de loop der jaren is gebleken dat de Mijnwet 1810 weinig bewonderaars in de Staten-Generaal heeft, al moet de opmerking van een Eerste Kamer-lid (Hand. 1949/50, Bijl. A, 1400 K, no. 63, ongewijzigd V.V.), dat toepassing van deze wet reeds lang niet meer mogelijk is, omdat ingevolge art. 24 („Les publications des demandes et concessions de mines auront lieu . . . à la diligence des majres, à l'issue de l'office” (divin) . . .) „de afkondiging van het verlenen van een concessie moet geschieden voor het portier van het rijtuig van den maire” beschouwd worden als een ongewilde bewijsvoering van de stelling van het Kamerlid, dat vervanging van de Franse tekst door een Nederlandse hoog nodig is.

Men zou verwachten dat de grote aardgasvondsten van de laatste jaren de regering ertoe gebracht zouden hebben een nieuwe mijnwet aan te bieden, die bovendien zou beantwoorden aan de grondige wijzigingen die zich in 150 jaar hebben voorgedaan op het gebied der mijntechniek, soorten van delfstoffen en maatschappelijke opvattingen. Immers, reeds in de vorige eeuw bestond er tussen Staten-Generaal en regering overeenstemming over het feit dat de wet zodanig verouderd was, dat minstens een „algehele herziening” vereist was.

Afzonderlijke mijnwet.

De regering geeft in de Memorie van Toelichting drie redenen waarom zij niet gekozen heeft voor een geheel nieuwe mijnwet, maar voor handhaving van de volkomen verouderde wet en indiening van een afzonderlijke mijnwet voor het continentaal plat.

A. Bijzondere verplichtingen uit het Verdrag van Genève inzake het continentaal plateau van 1958 (Trb. 1959, 126) eisen dat ook de opsporing aan een toestemming wordt onderworpen.

De Mijnwet 1810 geldt, anders dan de M. v. T. het doet voorkomen, niet alleen voor ontginning, doch ook voor opsporing (art. 10-12); zij eist namelijk voor de opsporing de toestemming van de eigenaar van de bovengrond of van de regering. Niet alleen de delfstoffen (art. 20 Mijnwet C. P.), doch ook de zeebedding en de ondergrond daarvan behoren de staat toe in eigendom en zijn onderworpen aan zijn beschikkingsrecht volgens internationale opvattingen. Men zie daartoe bijv. art. 1 („pertenece . . . y están sujetos a su jurisdicción y control”) van de Resolutie van Ciudad Trujillo van de Panamerikaanse bijzondere conferentie (van 15 - 28 maart 1956) over „Conservation of Natural Resources: The Continental Shelf and Marine

Waters", waarbij ook Nederland als waarnemer aanwezig was, en Sec. 3 a van de Noordamerikaanse „Outer Continental Shelf Lands Act" van 7 augustus 1953.

De regering zou echter — in afwijking van de gebruikelijke handelwijze met de Mijwet 1810 — ten overvloede de twee artikelen 6 en 24 Mijwet C. P., welke de uitwerking van deze bijzondere verplichtingen zijn, in de Mijwet 1810 kunnen opnemen. De mijnwetgeving (bijv. de Mijwet 1903) kent vele bepalingen ter bescherming van belangen van derden.

B. De procedureregels kunnen niet of niet gemakkelijk (de M. v. T. maakt het zich hier nog gemakkelijker) toepassing vinden.

In werkelijkheid is alleen nodig een kleine aanvulling van het K.B. van 18 september 1818 S. 35, waarbij voor het continentaal plat in plaats van Gedeputeerde Staten, de Minister van Economische Zaken wordt aangewezen.

Ontegengesteld is de voorgestelde regeling in het ontwerp Mijwet C. P. beter, doch dan behoort deze ook voor alle boringen buiten de kust te gelden, met name de territoriale zee, het Waddengebied en het IJsselmeer, en bij voorkeur ook voor het gehele vasteland.

C. De Mijwet 1810 beschermt de eigenaar van de bovengrond.

Daar bij het continentaal plat de staat de eigendom of althans het beschikkingsrecht dat daarmee correspondeert ten aanzien van de zeebedding en de ondergrond bezit, kunnen hier, gezien de redactie van de desbetreffende artikelen van de Mijwet 1810, geen moeilijkheden uit ontstaan. Indien men aanneemt dat er in het geheel geen eigenaar is, omdat er hier geen sprake van eigendom kan zijn, ontstaan evenmin moeilijkheden, gezien de voormelde redactie.

Ten overvloede zou men, zoals bij het eerste bezwaar onder A, door een kort artikel dit resultaat in de Mijwet 1810 uitdrukkelijk kunnen vermelden.

De bovenvermelde overwegingen kunnen derhalve moeilijk in ernst de regering ertoe bewogen hebben te kiezen voor een afzonderlijke regeling voor het continentaal plat. De werkelijke beweegreden is ongetwijfeld dezelfde welke de oorzaak is dat de Mijwet 1810 nog steeds niet is vervangen: deze volkomen verouderde wetgeving laat de regering veel meer vrijheid bij haar beleid dan zij onder welke nieuwere wetgeving ook zal kunnen verkrijgen.

Daarnaast bevat de Mijwet 1810 onvoldoende waarborgen voor haar toepassing, zodat misbruik van bevoegdheid niet uitgesloten is, of althans was tot de inwerkingtreding van de Wet Beroep Administratieve Beschikkingen. Men denke slechts aan het uitblijven van een beslissing op

concessie-aanvragen en de verlening van de zoutconcessie Gelria (Schierbeek, blz. 622/3). Zelfs de zeer onvolledige raamwet Mijwet Continentaal Plat bindt de regering meer dan de Mijwet 1810. Zolang mogelijk wenst de regering de oude regeling gewoonweg te handhaven.

Evenmin bestaan er mijnbouwkundige redenen om voor het continentaal plat een afzonderlijke regeling te maken, getuige de wetgevingen van Suriname, Peru (1950), Guatemala (1955), Libië (1955), Perzië (1957) enz.

Systeem van mijnwetgeving.

De ontginning van delfstoffen kan plaatsvinden onder verschillende systemen van mijnwetgeving:

- a. afzonderlijke regeling voor iedere winning afzonderlijk;
- b. een algemene raamwet met uitbreiding door bijzondere bepalingen in de afzonderlijke vergunningen;
- c. een algemeen geldende mijnwet, die in de afzonderlijke vergunningen slechts toepassing vindt.

Het eerste systeem: winning bij afwezigheid van mijnwetgeving, vindt toepassing in het Nabije Oosten: Saoedie Arabië, Koeweit en andere belangrijke produktiegebieden, waarbij ook in zee geboord wordt. Het aantal vergunninghouders is in dergelijke gebieden evenwel zeer gering.

Wanneer er veel gegadigden zijn, zoals in Nederland en in de Noordzee, dan is bij het eerste systeem het enige alternatief van langdurige onderhandelingen, toewijzing aan de hoogste inschrijvers bij openbare inschrijving, waarbij de regering vooraf tot opstelling van de voorwaarden, die gesteld worden voor deelneming aan de inschrijving alsmede van de voorwaarden die de vergunning zullen beheersen, zal moeten komen. Op deze wijze komt men tot een algemene regeling die verwant is met het derde systeem, doch zich daarvan onderscheidt doordat zij niet de waarborgen van een wet bezit.

Raamwet.

Het tweede systeem: een algemene raamwet met de mogelijkheid van uitbreiding van rechten en verplichtingen in A. M. v. B. en anders de noodzaak van uitbreiding in de afzonderlijke vergunningen, staat de Nederlandse regering thans voor.

De omvang (44 artikelen, die nergens naar de bestaande mijnwetgeving verwijzen) van het wetsontwerp maakt terstond duidelijk dat men hier te doen heeft met een raamwet. Ter vergelijking diene dat de modelwetgeving van Peru 250 artikelen telt en de aardolie- en -gaswet van Venezuela (Ley de Hidrocarburos), zoals deze is gewijzigd in 1955, 107 artikelen. Bij lezing wordt men getroffen door de vele mogelijkheden die de Minister voor zich gereser-

(I. M.)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staal draad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

veerd heeft, waarbij vier verschillende mogelijkheden om A. M. v. B. af te kondigen (art. 3, 10, 12 en 24).

Bij de behandeling van de eveneens summie Indische Mijnwet 1899 (46 artikelen) werd door de Staten-Generaal naar voren gebracht dat „nog te veel aan regeling bij ordonnantie wordt overgelaten”. Men legde zich voor het ogenblik daarbij neer „nu vooralsnog ten onzent de praktische ervaring wordt gemist, noodig voor eene afdoende wettelijke regeling” (V.V. Tweede Kamer), doch in de toekomst wenste men vastlegging in de wet van de voorname onderwerpen waarvoor het uitvoerend gezag bepalingen zou vaststellen.

De ontwikkeling van de Indische Mijnwet is desondanks in andere richting gegaan. In 1910, vier jaar na de invoering van de wet, werd de mogelijkheid geopend vergunningen af te geven waarop de wet niet van toepassing zou zijn, terwijl in 1919 een aantal belangrijke delfstoffen, zoals aardolie en steenkolen, zonder meer aan de werking van de wet werden onttrokken, zodat het uitvoerend gezag bij de keuze van de vergunninghouders en de inhoud van de opsporings- en winningsovereenkomsten volledige vrijheid kreeg. Deze mogelijkheid om vergunningen buiten de Mijnwet om te verlenen werd evenwel gebonden aan voorafgaande medewerking van de Staten-Generaal. Op deze wijze werd zowel tegemoetgekomen aan het verlangen naar grotere handelingsvrijheid voor de Gouverneur-Generaal als naar daadwerkelijk toezicht hierop door de Staten-Generaal.

De voordelen van een wet, te weten algemeenheid en bekendheid vooraf van rechten en plichten naast rechtszekerheid, dienen om als aantrekkingskracht voor gegadigden waarde te hebben zich ook uit te strekken tot alle wezenlijke onderdelen van de rechtsverhouding. De regering zal daarom genoodzaakt zijn, voordat zij de mogelijkheid om vergunning aan te vragen overeenkomstig de regeling bedoeld in art. 12 openstelt, de A. M. v. B. uit te vaardigen die in de art. 10, 12 en 24 voorzien zijn. Technisch moet dit voor de regering, gezien haar eigen naorlogse ervaring met de aardolie-industrie en de langdurige ervaring met boren in open zee elders op de wereld — reeds in 1955/6 waren in de Golf van Mexico 35 maatschappijen werkzaam —, ook mogelijk zijn.

Indien de regering niet met een uitvoerige uitbreiding in A. M. v. B. komt — men kan gezien de vaagheid en de ruimte van de raamwet hier moeilijk spreken van uitwerking, daar de wetgever hier nagenoeg blanco volmachten geeft voor haar mijnbouwpolitiek met uitzondering van enige bepalingen, die rechtszekerheid beogen te verschaffen aan de verlening en intrekking van vergunningen —, krijgt men een systeem als eertijds in Ned.-Indië gold, in Nederland is toegepast t.a.v. zout en: ook nu nog in Suriname wordt toegepast. Er is evenwel één zeer belangrijk verschil: daar was en is steeds machtiging van de wetgever, dus medewerking van de Staten-Generaal, vereist voor het verlenen van dergelijke vergunningen.

Het gevaar is daarbij niet denkbeeldig, dat de doeleinden die de wetgever bij de opstelling van de wet voor ogen stonden, dan in de praktijk worden verijdeld. Hoofddoel van de Indische mijnwetgeving, ook van het ontwerp voor Ned.-Nieuw-Guinea van 1959 (wetsontwerp 5463) en van

de Delfstoffenverordening (G.B. 1952 no. 28) en Petroleumverordening (G.B. 1953 no. 3) van Suriname, is: „exploratie en exploitatie op uitgebreide schaal snel en doeltreffend te stimuleren” (M. v. T. Mijnwet voor Ned.-Nieuw-Guinea, blz. 6). Deze doelstelling is begrijpelijk gezien de belangrijke bijdrage die de mijnbouw kan leveren voor de economische ontwikkeling en, door de onderlinge samenhang, voor de culturele en sociale ontwikkeling van gebieden die aan het begin staan van een langdurig tijdperk van „inhalen”.

De snelle ontwikkeling trachtte de wetgever te verzekeren door het aantrekken van vele gegadigden en het tegengaan van monopolieposities, door o.a. beperking van gebied en duur, heffing van een oppervlakterecht om tot werkzaamheid te verplichten, en teruggaveverplichting van gebied dat geëxploreerd is, aan de staat. Als voorbeeld van de praktijk kan dienen de overeenkomst die Suriname in 1957 (G.B. no. 15) met Colmar Surinaamse Olie Maatschappij heeft gesloten. Hier werd in afwijking van bovengenoemde Landsverordeningen (= wetten) in concessie gegeven een terrein van 1.507.000 ha (Petroleumverordening art. 9: max. 50.000 ha) voor 40 jaar (P.V. art. 16: 25 jaar met mogelijkheid van verlenging) tegen heffing van een oppervlakterecht gedurende 6 jaar van f. 0,005 per ha (P.V. art. 17: bij concessie f. 0,25) en met teruggaveverplichting aan het Land van het grootste gedeelte van het gebied op het vasteland na 3 jaar voor zover niet aangetoond zou zijn dat aardolie en aanverwante produkten in commercieel exploiteerbare hoeveelheden aanwezig waren. In 1960 (G.B., no. 9) werd de overeenkomst gewijzigd in diër voege, dat de exploratietermijn van 3 jaar — en daarmee het monopolie voor de exploratie en ontginning van aardolieprodukten en zwavel — zonder enige tegenprestatie van de vergunninghouder met 3 jaar verlengd werd. In 1963 (G.B., no. 10) werd opnieuw besloten tot een wijziging; thans werd de mogelijkheid van verlenging van de termijn tot in totaal 10 jaar geopend, en hetzelfde werd bepaald voor het overige gebied (o.a. het continentaal plat), waarvoor oorspronkelijk na 6 jaar een teruggaveverplichting bestond (P.V. art. 10: 3 jaar en max. 2 jaar verlenging). Hieruit blijkt wel dat de bovengenoemde doelstelling van de wetgever door afwijkingen van de wet niet verwezenlijkt zijn. De betreffende stimulerende bepalingen komen overigens geen van alle in het ontwerp Mijnwet Continentaal Plat voor.

In Nederland heeft men van de mijnwetgeving in het verleden met meer recht afgeweken, daar hier de noodzaak van snelle ontginning voor de nationale economie minder groot was. Toch kan men zich afvragen of het opsporingsmonopolie, dat de staat vanaf 1903 tot 1923 en de N.V. De Bataafsche Petroleum Maatschappij van 1933 tot 1947 voor grote gedeelten van Nederland door wetten en besluiten heeft bezeten, de ontginning niet heeft geremd. Over de economische voor- en nadelen van een vroegere ontginning kan men overigens van mening verschillen.

Het voordeel van de A. M. v. B. ten slotte, t.w. snelle aanpassing aan technische vooruitgang en economische wensen, heeft de regering i.v.m. art. 5, waarbij zij kan bepalen dat gedurende drie jaren geen aanvragen voor

vergunning kunnen worden ingediend, niet nodig. Bestaande vergunningen, aan de andere kant, zullen even bezwaarlijk getroffen kunnen worden door wijzigingen in een A. M. v. B. als in de wet.

Het voordeel van het systeem dat de regering heeft gekozen ligt hierin, dat zij volkomen vrij blijft bij het kiezen van een mijnbouwpolitiek. In de Mijnwet Continentaal Plat ontbreekt iedere bepaling die de regering in haar keuze zou beperken.

Het derde systeem: een uitgebreide algemene wetgeving, vindt men in de meeste landen met grondige en langdurige ervaring bij de ontginning van bodemrijdommen. Landen die de mijnbouwkundige werkzaamheden willen bevorderen blijken ook te kiezen voor een algemene wetgeving, die immers op overzichtelijke wijze de eventuele gegadigden de algemeene geldende voorwaarden toont waaronder ontginning zal plaatsvinden. Technisch blijkt een algemene wetgeving derhalve zeer wel te verwezenlijken. De rechtszekerheid die een raamwet biedt is onzeker indien men de plichten niet vooraf kent waarvan overtreding door de wet gesanctioneerd wordt.

Of men in Nederland uiteindelijk voor het tweede sys-

teem, dat de regering voorstaat, zal kiezen, dan wel voor het derde systeem, is uiteindelijk een vraag van politieke aard. Men mag verwachten dat met nog meer recht dan bij de behandeling van de Indische Mijnwet in de Staten-Generaal stemmen zullen opgaan, die een volledige mede-wetgeving door de Staten-Generaal eisen, waar het hier gaat om uitputbare bodemschatten van ongekende hoeveelheid, die voor de gehele Nederlandse economie van vitale betekenis kunnen zijn.

Een tussenoplossing lijkt niet uitgesloten, waarbij evenals eertijds in Ned. Oost-Indië en in Nederland t.a.v. steenkolen en zout en nog thans in Suriname machtiging van de wetgever gevraagd wordt voor iedere vergunning die leidt tot het recht van ontginning. Daar in dat geval beroepsprocedures krachtens de wet Beroep Administratieve Beschikkingen vermeden zullen worden, behoeft deze gang van zaken voor de belanghebbenden uiteindelijk geen belangrijke vertraging te betekenen. De regering zou daarbij een zelfde vorm van vertrouwelijk overleg met de Staten-Generaal kunnen gebruiken als indertijd bij de kapitaaluitbreiding van de Hoogovens t.z. van de Breedband (1949/50) en het Sodaproject (1953/4). (Slot volgt).

Leiden.

Mr. H. E. A. DRIESSEN.

De herziening van het tarief Inkomstenbelasting

De reeds lang in uitzicht gestelde herziening van het tarief Inkomstenbelasting is eindelijk aan de Tweede Kamer voorgelegd. Afgaande op de spontane reacties van de dagbladers krijgt men de indruk dat de Minister van Financiën met zijn voorstel op de goede weg is. De verdeling van het bedrag ad f. 1.050 mln., t.w. vermindering progressie f. 650 mln., verhoging belastingvrije voet f. 300 mln. en tegemoetkoming middengroepen f. 100 mln. heeft vrij algemeen instemming gevonden. Na mijn beschouwingen in „E.-S.B.” van 24 juni en 1 juli jl. ¹⁾ zou ik met enkele opmerkingen willen volstaan.

De verhoging van de belastingvrije voet.

Het is alleszins begrijpelijk dat met name uit werknemerskringen een verdere verhoging van de belastingvrije voet is bepleit. Toch geloof ik om meer dan één reden dat enige terughoudendheid in dit opzicht geboden is. De taken van de overheid zijn in de na-oorlogse jaren in aantal en omvang sterk gegroeid. Veel van deze nieuwe taken betekenen een stuk sociale zekerheid waarvan het gehele volk profiteert. Het is niet alleen billijk doch ook psychologisch gezien juist, dat men zodra het geldinkomen daarvoor enige ruimte laat, een kleine bijdrage laat betalen. Een kleine bijdrage bij een inkomen dat nog slechts weinig ruimte laat vergemakkelijkt ook de overgang naar een hoger, progressief tarief. Dit is vooral op de lange duur gezien van belang, omdat een zekere groei van het inkomen voor de meeste werknemers een normale ontwikkeling is. Voorkomen moet worden, dat een progressieve heffing van inkomstenbelasting een rem wordt voor de ontwikkeling van ongeschoolde werknemers met matige

inkomsten tot geschoolde werknemers met een hoger inkomen.

De vorm van de progressie.

Het is teleurstellend, dat bij de vaststelling van het nieuwe tarief in beginsel is vastgehouden aan het bestaande systeem, waarbij voor het verloop van de progressie formules zijn gehanteerd, welke voor de meeste belastingplichtigen onbegrijpelijk zijn. Vooral voor de inkomens tot f. 12.000 is de afwijking van een lineaire, begrijpelijke progressie in de meeste gevallen zo gering, dat de overweging van een verdere vereenvoudiging alleszins de moeite waard is, ook met het oog op de loonbelasting ten gerieve van de werkgevers die zich geen computer kunnen permitteren.

Het systeem van de dubbele progressie is nog niet afgeschafte, doch wel enigszins verzacht, zoals uit de volgende tabel blijkt:

Marginaal percentage inkomstenbelasting in groep II
(per f. 3.000 accres in inkomen)

Inkomen	Marginaal pCt. a)		Accres pCt. b)	
	tarief 1963	voorstel	tarief 1963	voorstel
f. 6.000	16,13	12,50	—	—
f. 9.000	17,60	18,27	1,47	5,77
f. 12.000	26,20	22,37	8,60	4,10
f. 15.000	32,—	26,50	5,60	4,13
f. 18.000	37,93	30,60	5,93	4,10
f. 21.000	42,60	34,73	4,67	4,13
f. 24.000	45,97	38,83	3,37	4,10
f. 27.000	48,77	42,90	2,80	4,07
f. 30.000	50,87	45,87	2,10	2,97
f. 33.000	52,47	48,20	1,60	2,33
f. 36.000	54,03	50,27	1,56	2,07
f. 39.000	55,43	52,17	1,40	1,90
f. 42.000	56,87	53,77	1,44	1,60
f. 45.000	57,87	55,20	1,—	1,43

¹⁾ „Progressie en kinderaftrek in het tarief Inkomstenbelasting”.

a) T.o.v. voorafgaand inkomensbedrag. b) T.o.v. voorafgaand marginaal percentage.

Van f. 9.000 tot f. 27.000 is de toeneming van de progressie praktisch lineair geworden, zoals uit de laatste kolom blijkt.

De kinderaftrek.

Bijzonder ongelukkig is de gebrekkige voorziening met betrekking tot de kinderaftrek. De primaire kinderaftrek welke op één lijn staat met het belastingvrije bedrag voor een echtpaar, is van f. 360 op f. 420 gebracht, terwijl door het bekende S.-E.R.-rapport over de kinderbijslagen reeds geruime tijd bekend was dat hiervoor in 1959 f. 750 en naar de huidige toestand ca. f. 900 ingezet zou moeten worden.

Als men ziet dat het belastingvrije minimum voor een echtpaar van f. 1.000 in 1942 groeide tot f. 3.600 voor 1965 — dus met 260 pCt. —, dan steekt een groei van de primaire kinderaftrek van f. 240 in 1942 tot f. 420 voor 1965 — dus met 75 pCt. — wel bijzonder sterk af. Aan de voet van het tarief wordt deze slechte groei versluierd door de werking van de aanvullende kinderaftrek, welke tot uitdrukking brengt, dat meerdere personen van het vrije deel van het inkomen moeten leven. Het zijn echter de grote gezinnen van de middengroepen die door de huidige toestand gedupeerd zijn, welk onrecht door de Minister in zijn voorstel niet wordt ongedaan gemaakt. Het is te hopen, dat het parlement de Minister op het genoemde, a-sociale verschil zal wijzen, omdat het in een welvaartsstaat onduidelbaar is, dat de kinderen behorende tot een groot gezin door een fiscale maatregel duidelijk slechtere kansen tot ontwikkeling krijgen dan de kinderen behorende tot een klein gezin.

INGEZONDEN STUKKEN

De nieuwe strategie

Het interessante artikel van Dr. Rietdijk over bovenstaand onderwerp in „E.-S.B.” van 12 augustus jl. impliceert een uitdaging aan de creatieve Westerse geest. De stelling waarmee Dr. Rietdijk de lezers confronteert komt indien ik hem goed heb begrepen — op het volgend neer.

In de Sowjet-Unie wordt jaarlijks een aanzienlijk groter percentage (30 pCt.) van het nationaal-inkomen in nieuwe produktiemiddelen geïnvesteerd dan in de V.S. en W-Europa (ca. 20 pCt.) Als dit zo doorgaat zal binnen een relatief klein aantal jaren de Sowjet-Unie het Westen overvleugelen.

Velen zullen het met Dr. Rietdijk eens zijn dat over deze verwachte ontwikkeling in het Westen grondig moet worden nagedacht. De verklaring die de auteur geeft voor het grote verschil in investeringspercentage komt n.m.m. hierop neer dat de Westerse economische orde steunt op de particuliere ondernemingsvorm. Daardoor zijn en de omvang van de jaarlijkse investeringen en de beschikbare massakoopkracht in hoge mate afhankelijk van de aard der individuele winstverwachtingen die vele, onafhankelijk van elkaar agerende, ondernemers hebben als zij nieuwe investeringen overwegen. Daardoor is ook de groei van de arbeidsinkomens en de massakoopkracht

De budgettaire consequenties staan een verhoging van de primaire kinderaftrek niet in de weg, omdat daarmee slechts geringe bedragen gemoeid zijn. Wanneer een algemene verhoging van de primaire kinderaftrek niettemin bezwaren mocht opleveren, zou de ergste onbillijkheid kunnen worden opgelost door een gedifferentieerde aftrek, waarbij alleen de aftrek voor het vierde en volgende kinderen wordt verhoogd. Deze gedifferentieerde aftrek is om drie redenen gemotiveerd. In de eerste plaats hebben de grote gezinnen van de middengroepen relatief hoge kosten van huisvesting. In de tweede plaats ontbreekt in deze gezinnen veelal de mogelijkheid van belastingverlichting ten behoeve van de gehuwde vrouw, omdat deze bij een dergelijke gezinsomvang praktisch niet in de huishouding gemist kan worden, terwijl in de derde plaats in grote gezinnen een reële behoefte bestaat aan huishoudelijke hulp, welke vooral in de laatste jaren schaars en duur is geworden.

Samenvattend meen ik te mogen zeggen, dat het ingediende wetsvoorstel aan een aantal van de ernstigste bezwaren van het huidige tarief tegemoetkomt. Daartegenover staat echter, dat de positie van de belastingplichtigen met kinderaftrek opnieuw relatief verslechterd wordt ten opzichte van de belastingplichtigen zonder kinderaftrek. Deze verdere achteruitgang zou voorkomen kunnen worden door de primaire kinderaftrek procentueel tenminste evenveel te verhogen als het belastingvrije minimum. Aangezien een duidelijke achterstand reeds aanwezig was, is een verdergaande verbetering van de kinderaftrek noodzakelijk.

Utrecht.

C. P. A. BAKKER.

in sterke mate gekoppeld aan de omvang en groei van het productie-apparaat voor goederen en diensten.

Dr. Rietdijk stelt nu dat het lagere pCt. van het nationaal inkomen dat het Westen jaarlijks investeert het gevolg is van een te kort schietende koopkrachtige vraag. De Sowjet-Unie zou met dit vraagstuk niet te kampen hebben omdat het vanuit een centraal punt de koopkrachtige vraag regelt en afstemt op het produktievermogen.

Deze stelling vraagt m.i. evenwel een meer uitgebreide toelichting om haar waterdicht te maken. Alvorens een nieuwe strategie op die stelling te bouwen lijkt het mij noodzakelijk dat op zijn minst twee kwesties een nadere beantwoording vragen.

Ten eerste: Als in het Westen de koopkrachtige vraag werkelijk te kort schiet, dan zou als consequentie uit Dr. Rietdijks betoog volgen dat een deel van de beschikbare geldkapitalen liggen te wachten op een rendabele investering. Zijn daarvoor aanwijzingen?

Ten tweede: Als de totale koopkrachtige vraag te klein is om grotere investeringen rendabel te maken, waardoor komt het dan dat die vraag te klein blijft of wordt.?

Wassenaar.

Dr. E. H. F. VAN DER LELY.

In zijn artikel met bovengenoemde titel in „E.-S.B.” van 12 augustus jl. heeft Dr. Rietdijk enige aspecten van de economische expansie in de Westerse wereld en in de Oostelijke landen van Europa besproken. Hij heeft hieraan het voorstel verbonden, dat de overheid in de Westerse landen haar uitgaven ter bevordering van het wetenschappelijk spuurwerk op zeer drastische wijze verhoogt.

De door hem daartoe aangevoerde argumenten nopen tot het maken van enkele kanttekeningen, i.h.b. omdat Dr. Rietdijk „de leidende rol van de Westerse beschaving” in het geding brengt. Allereerst rijst in dit verband de vraag naar de zin van het scheppen van vraag naar geheel nieuwe consumptiegoederen; voorts naar het doel van „versnelling van de algehele maatschappelijke evolutie”. Ook brengt hij „de” vooruitgang in het geding, hetgeen zonder nadere omschrijving een holle frase is.

Wanneer gesteld wordt dat het opstijgen van een spoetnik het einde kan betekenen van de leidende rol van de Westerse beschaving is dat een ontoelaatbare simplificatie. Immers deze beschaving is in haar essentie (d.w.z. de normen en waarden zonder welke het begrip Westerse beschaving inhoudsloos wordt) veel méér dan haar industrieel en wetenschappelijk potentieel, incl. de onder bepaalde omstandigheden gewenste relatieve expansie daarvan.

Nagenoeg alle cultuurfilosofen dezer eeuw wijzen erop dat deze beschaving, losgeraakt van haar kern, volledig is vastgelopen in materialistische banen. De rol van het wetenschappelijk onderzoek is daarbij te vergelijken met Goethe's toverleerling. Dr. Rietdijk wekt de indruk alsof in het sneller dan de communistische landen voortgaan in deze banen, de oplossing is gelegen en stelt dat een relatief bescheidener expansie in het Westen „op den duur zeer onaangename gevolgen moet hebben”. Dat hangt echter geheel af van de maatstaven die men aanhoudt voor de leidende rol van de Westerse beschaving.

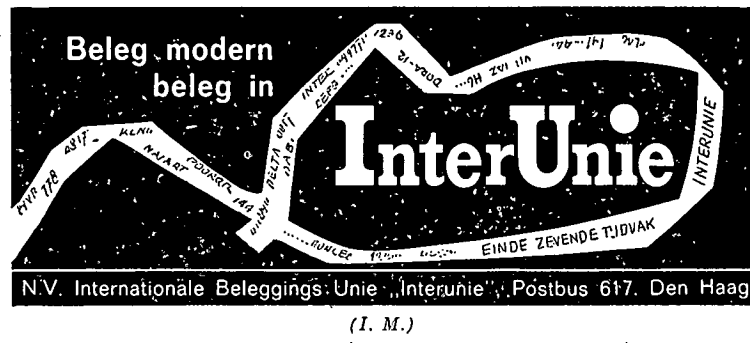
Dr. Rietdijk stelt dat zijn plannen verwezenlijkt moeten worden om een ingrijpende wijziging van ons economisch stelsel te voorkomen. Dit is een onbewezen stelling. Over dat bestel zegt overigens bijv. Prof. Freyer („Theorie des gegenwärtiger Zeitalters”): „een secundair systeem dat de mens met de fopspeen van schijnwaarden 'zoethoudt’”.

Dr. Rietdijk heeft bij de behandeling van het expansievraagstuk op visie aangedrongen. Hij heeft daarbij de Westerse beschaving in het geding gebracht. Bij lezing van zijn artikel is mij daarbij overkomen waar hij de lezer in zijn oprechte bewogenheid voor wilde behoeden: „Gestikt in auto's en ijskasten”.

Beslissend zal m.i. zijn of de regeneratieve krachten kunnen worden gewekt die de essentie van deze beschaving weer tot het draagvlak van al haar facetten (en het economisch bestel is er daar een van) kan maken. De relatieve economische expansie is daarbij van secundair belang, tenzij men de leidende rol van een beschaving of stelsel wil afmeten aan de produktie-omvang. Hiermede wil niet gezegd zijn dat het door Dr. Rietdijk behandelde van geen betekenis is. De wijze waarop hij het in een bepaald kader plaatste, gaf echter aanleiding tot bovenstaande opmerkingen.

¹s-Gravenhage.

W. C. FIEGE.

NASCHRIFT

Door de beschikbare plaatsruimte moet ik de belangrijke opmerkingen van de heren Van der Lely en Fiege korter beantwoorden dan zij eigenlijk verdienen. Daarom zij tevens verwezen naar mijn boek „Vooruitgang, cultuur en maatschappij” ¹).

1. Uit het feit dat de ondernemers niet meer investeren dan zij doen, blijkt dat het niet rendabel is om meer te investeren, anders zouden zij hier stellig hun voordeel zien. Ze blijken dus bij groter uitbreidingen kleiner winsten te verwachten. D.w.z. hun marktanalyses *constateren* een „tekort” aan vraag. Hadden zij bijv. de garantie, dat de koopkrachtige vraag jaarlijks flink zou stijgen, dan zouden ze stellig meer investeren. Zolang *technisch* nog een hogere produktie mogelijk is — in de V.S. vnl. door de bestaande leegloop van fabrieken en arbeiders, in West-Europa vnl. door rationalisatie — zijn er hier in beginsel geen moeilijkheden. Wanneer de materiële middelen er zijn — en ze zijn er —, is een tekort aan kapitaal slechts een tekort aan bedrukte velletjes papier, en de aan- of afwezigheid ervan in principe niet belangrijk.

In de zin van het ontbreken van de zoëven genoemde garantie voor de ondernemers bedoel ik dat er minder wordt geïnvesteerd door het ontbreken van voldoende koopkrachtige vraag. De situatie die in een crisis alleen maar *culmineert* bestaat immers ook nu: in een „hausse” waarbij een in technische zin optimale produktie niet wordt bereikt. Daarom zouden nu evenzeer kapitalen op rendabele(r) belegging kunnen liggen wachten als in een „echte” crisis. Zeker lijkt mij dit i.v.m. punt 3 (zie beneden) echter lang niet.

2. Maar ook wanneer full employment, mede van de bestaande technische hulpmiddelen, wel bestaat, en dus in „orthodoxe” zin de koopkrachtige vraag niet te kort schiet, kan het investeringspercentage ver onder de dertig blijven, zoals uit de praktijk blijkt. Het hangt bijv. mede van de spaarzin af. Mijn voorstel houdt nu in, dat ook in zulke gevallen het evenwicht met niet-economische middelen wordt verschoven naar die vorm van investeren op lange termijn, die wetenschappelijk onderzoek in feite is. Precies zoals men nu al de bewapening „begunstigt”. Dit geheel los van de vraag of er kapitaal op rendabele belegging wacht. In de S.-U. wordt deze „niet-economische” evenwichtsverschuiving ten gunste van de gehele zware industrie toegepast; op lange termijn is dit maatschappelijk wel degelijk „rendabel”, maar „orthodox-kapitalistisch” is het dat niet.

3. Mijn stelling dat de koopkrachtige vraag te gering is om afzet te garanderen voor een zich voortdurend sterker

¹) Uitgave Stafleu, Leiden 1959.

dan nu uitbreidend produktie-apparaat impliceert verder niet, dat reeds nu een deel van de beschikbare geldkapitalen ligt te wachten op rendabele investering: bijv. in vele onderontwikkelde gebieden is de koopkrachtige vraag te gering om de bloei van grote industrieën mogelijk te maken. Maar grote kapitalen die liggen te wachten op investering ontbreken er meestal eveneens. Schenkingen en leningen van buitenaf moeten hier o.m. helpen. Of, zoals in China, men zet bijv. zware industrie op waarvoor, ware de economie kapitalistisch, geen afzet te vinden was. Zou nu voor het ontwikkelde Westen de orthodoxe stelling ineens wél geheel juist zijn, nl. dat de totale geldhoeveelheid precies voldoende is om consumptie en investeringen samen op full-employment-niveau te handhaven? Zodat bij een te kort schietende consumptieve vraag een kapitaalsurplus in de investeringssector moet bestaan?

4. Het tekortschieten van de totale koopkrachtige vraag t.o.v. een omvang die een technisch optimale produktie zou verwezenlijken lijkt mij in onze situatie van „relatieve” hausse in hoofdzaak gelijksoortige oorzaken te hebben als in crises: onvoldoende doorstromingssnelheid van het geld, eenzijdige cumulatie van koopkracht, oppotting, uitgestelde vraag enz., benevens wellicht nog onbekende oorzaken.

5. Onder cultuur versta ik efficiency bij het bevorderen van behoeftenbevrediging, bij het tot expressie brengen van ontroeringen (kunst!) en bij het voorkomen van lijden. Vooruitgang is dan opvoering van deze efficiency, die er de laatste eeuwen evident is.

Ook als de heer Fiege het met deze definitie niet eens is, zal hij toch toegeven dat de economie een deel van de cultuur is, dat om optimale doeltreffendheid vraagt. Bovendien hangt het *vermogen om zich te handhaven* van een cultuur (in onze tijd) toch wel heel sterk af van haar wetenschappelijk, technisch en economisch potentieel, haar „spoetniks”. Dit geheel los van de waardering op zichzelf die men voor de laatste als cultureel goed heeft. Overigens komt het mij voor dat globaal genomen de meer „geestelijke” aspecten van de cultuur toch wel mede sterk afhangen van de materiële (algemeen onderwijs, rechtvaardige sociale voorzieningen, drukpers, goed politie-apparaat enz.).

6. Dat onze beschaving „los is geraakt van haar kern”, lijkt mij onjuist. M.i. zijn er maar twee grondwaarden die meer zijn dan een soort-zinloze-emotionele dogma's, en waarop alle andere waarden berusten: de naastenliefde en de efficiency. Sedert de Verlichting gaat onze cultuur juist — met de nodige inzinkingen — voort op de weg om deze beide beter tot hun recht te doen komen, onder leiding van de wetenschap.

7. De heer Fiege vergeet m.i. dat de techniek en de economie nú weliswaar hier en daar nog vooral „auto's en ijskasten” verschaffen (gemakken dus), maar dat met de verdere wetenschappelijke vooruitgang ook centrale levensproblemen wel eens via deze weg nader tot een oplossing zouden kunnen worden gebracht. Reeds twee nobelprijswinnaars in de scheikunde kondigden de mogelijkheid aan dat men t.z.t. via chemische beïnvloeding van de erfsubstantie de menselijke eigenschappen zal kunnen verbeteren. En dat is maar één voorbeeld. Die auto's en die ijskasten zijn dan verder nog meegenomen. Als ze maar geen einddoel worden.

Rotterdam.

Dr. C. W. RIETDIJK.

Dr. A. van Putten: De organisatie van de planning in de onderneming. N. Samson N.V., Alphen aan den Rijn 1964, 188 blz., f. 16,75.

Het begrip „planning in de onderneming” heeft in de bijkans twee decennia na de jongste wereldoorlog een belangrijke verruiming ondergaan. Deze verruiming zou men kunnen samenvatten met de woorden: „van partiële naar integrale planning”. Het is dan ook verheugend dat, naast vele praktische deelbeschouwingen over het onderwerp, nu een theoretische en integrale studie over dit probleem is verschenen in de vorm van een dissertatie aan de Nederlandse Economische Hogeschool te Rotterdam. Wij mogen hierbij tevens vermelden dat Dr. A. van Putten de eerste promovendus is van Prof. Ir. T. J. Bezemer, sinds enkele jaren hoogleraar in de bedrijfsorganisatie aan genoemde Hogeschool.

Zoals de schrijver in de inleiding van zijn studie vermeldt, heeft deze tot doel gehad op systematische wijze te onderzoeken welke mogelijkheden bestaan om in een onderneming het opstellen van plannen zodanig te organiseren, dat daarvan een wezenlijke bijdrage mag worden verwacht in de oplossing van vele vraagstukken, waarvoor de leiding van een bedrijf zich dagelijks ziet geplaatst bij het nemen van besluiten. Daarbij had hij de keuze uit drie benaderingswijzen; hij koos die van de afnemende abstractie, door uit te gaan van de doeleinden die een onderneming zich stelt en van de problemen die zij daarbij ontmoet.

Al in het begin van zijn studie heeft de schrijver geworsteld met het bedrijfsorganisatorische vakjargon, dat helaas nog lang geen eenstemmigheid kent. In bijlage 1 geeft hij een aantal omschrijvingen van het begrip planning in de Nederlandse en in de internationale vakliteratuur en in bijlage 2 een samenvatting van enkele organisatie-omschrijvingen. Hij zelf ziet het plannen als een onderdeel van het veel ruimere begrip organiseren. Daarbij komt hij in de knoop met het begrip besluitvorming als hij planning moemt: het systematisch voorbereiden, het op elkaar afstemmen en het nemen van besluiten, waarvan de uitvoering noodzakelijk is voor het bereiken van een bepaald doel. Wij nemen het de schrijver overigens niet kwalijk wanneer hij hier en daar in semantische nesten verstrikt raakt. Onze moedertaal, hoe mooi zij ook is, kan in de stormachtige ontwikkeling der wetenschappen en hun bijbehorende terminologie, de pas niet meer bijhouden.

In het eerste hoofdstuk gaat de schrijver nader in op de inhoud van het begrip plannen en vergelijkt dit met het nemen van besluiten en het geven van leiding. Tevens geeft hij een overzicht van de voor- en nadelen van planning en komt tot de slotsom dat het belang van het plannen het aanvaarden van bepaalde nadelen rechtvaardigt. Dat men grenzen aan de toepassingsmogelijkheden van planning moet stellen, laat zich begrijpen.

In het tweede hoofdstuk geeft de schrijver een overzicht van de voornaamste activiteiten, problemen, hulpmiddelen en technieken die bij het opstellen van een plan dienstig zijn. Hij geeft een schets van het totstandkomen van een plan, noemt de bouwstenen die noodzakelijk zijn voor de samenstelling van een plan, wijst

op de betekenis en de beperkingen van prognoses, beschrijft de keuze uit alternatieve mogelijkheden en bespreekt de actualiteit van het plan. Met betrekking tot de efficiency van het wijzigen van plannen hebben wij een belangrijk element gemist, namelijk dat van de voortschrijdende planning op lange termijn. Een plan is een taakstelling; indien een taak, die men zich voor een periode van bijv. vijf jaar heeft gesteld, na één jaar reeds een niet haalbare kaart blijkt te zijn, is bijsturen noodzakelijk. Het vooruitzien over een periode van vijf jaar blijft echter steeds noodzakelijk. Het systeem van de zgn. „revolving planning” wordt reeds door vele Nederlandse ondernemingen toegepast.

In het derde hoofdstuk geeft de schrijver een viertal plantypen, die men naar ons oordeel beter plancategorieën zou kunnen noemen. Hij onderscheidt periode- of projectplanning, planning op korte en op lange termijn, ondernemings- en afdelingsplanning en ten slotte beleidsplannen en uitvoeringsplannen. Deze categorieën zijn wel te onderscheiden, maar niet te scheiden. Zo is een projectplan vaak een korte termijnplan, dat door een afdeling wordt opgesteld en een typisch uitvoeringskarakter draagt. Zeer belangwekkend in dit hoofdstuk is de ruime aandacht aan het budgetteren besteed. Wanneer de schrijver stelt dat het budgetteren een nadere concretisering vormt van een ook in een meerjarenplan reeds aangegeven doel, zijn wij het daarmee volledig eens. Met dien verstande echter dat het raadzaam is het budget om verschillende redenen een termijn van hoogstens één jaar te geven. De jaarplanning houdt het mid-

den tussen de planning op korte termijn en die op lange termijn, die zich soms zelfs over tien jaren uitstrekt.

Over de organisatie van de planning en de assistentie daarbij geeft de schrijver in het vierde hoofdstuk een aantal waardevolle adviezen. De planning van het plan is van groot belang. Wanneer men stelt dat allen, die in de onderneming met enige verantwoordelijkheid zijn belast, moeten meewerken aan de opbouw, de voortgangscontrole en de realisatie van het plan, is men er nog niet. Men zal in de organisatiestructuur van de onderneming een centrale moeten inbouwen, waar alle planningdraden samenkomen. Op blz. 109 van zijn boek geeft de schrijver een zestal mogelijkheden van de plaats van een algemeen planbureau in de organisatie van de onderneming aan. Terecht ziet hij het planbureau als een staftaak. Als men deze staftaak dan maar in moderne zin opvat, hetgeen betekent dat lijnelementen niet mogen ontbreken. Dat het bedrijfstype overigens van grote invloed is op de organisatie van de planning, behoeft geen nader betoog.

Zoals wij reeds in de inleiding van deze recensie opmerkten, heeft de schrijver verdienstelijk werk verricht door de nieuwe ontwikkeling van het begrip planning in de onderneming van de gezichtshoek van het bedrijfsbeleid uit te beschouwen en zodoende tot in de details van de planning af te dalen. Hoewel het boek over de planning in de onderneming handelt, mag men deze planning niet los zien van de economisch-politieke problemen van een land en van die van een combinatie van landen (Euromarkt) en zelfs van die van de gehele we-

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiter-aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam

Middelgrote, internationaal georiënteerde handelsonderneming

gevestigd in het Zuiden des lands, vraagt een

DIRECTIE-SECRETARIS

Zijn taak zal omvatten het assisteren van de directie op allerlei gebied, o.m. door het uitwerken en verzamelen van diverse gegevens; het deelnemen aan en notuleren van vergaderingen, ook in het buitenland; het zelfstandig verzorgen van een deel van de correspondentie.

Voor deze functie worden o.m. vereist: een zeer ruime algemene ontwikkeling; beheersing van de moderne talen in woord en geschrift; organisatievermogen; representativiteit. Leeftijd 30 à 40 jaar.

Aangeboden wordt: een zeer afwisselende werkkring die zowel dienstbaar als zelfstandig is, de inzet vergt van de gehele persoonlijkheid en dienovereenkomstig zal worden gehonoreerd.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties, welke met discretie zullen worden behandeld, worden ingewacht onder no. 2080 bij het:

Psychologisch Adviesbureau Dr J. Slikboer

Prinsen Bolwerk 5, Haarlem.

reld. Dit element, dat toch grote invloed moet hebben op de taakstelling die elke afzonderlijke onderneming voor zichzelf ziet, hebben wij gemist.

Een ander ding dat wij hebben gemist is de techniek van de planning, die wel degelijk bij de organisatie behoort. Daarbij gaat het ons niet in de eerste plaats om planborden, maar om systemen die met name op het gebied van de projectplanning zijn ontwikkeld. Wij denken hier aan de „critical path”-methodieken, die nu eens in goed Nederlands zijn vertaald door „netwerkplanning”. Deze netwerkplanning kan men zich zelfs denken bij projecten van zeer lange duur, zoals bij de Deltawerken.

In de dissertatie van Dr. A. van Putten is ook geen aandacht besteed aan de geestelijke bijprodukten van de planning in de onderneming: de voldoening in het werk die ontstaat door het aanvaarden van verantwoordelijke taken met de daaraan verbonden bevoegdheden. Desondanks is dit boek een belangrijk stuk werk. Het is een goede bijdrage tot de studie van in het bijzonder de planning op lange termijn, waaraan onze ondernemingen — grote zowel als kleine — een dringende behoefte hebben. Niet alleen specialisten, doch ook ondernemers zelf, doen er goed aan zich van de inhoud van dit boek op de hoogte te stellen.

's-Gravenhage.

P. VAN ZUUREN.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

POSTDOCTORALE LEERGANG EUROPESE INTEGRATIE 1964/65

In aansluiting op de mededelingen in „E.-S.B.” van 7 oktober jl. betreffende de nieuwe postdoctorale leergangen te Leiden, Utrecht en Rotterdam, volgen hieronder de bijzonderheden omtrent de leergang te Amsterdam.

Onderwerp:

„Europees kapitaalverkeer en Europese kapitaalmarkt”

23 januari 1965: Theorie en praktijk van het internationale kapitaalverkeer. *Docent:* Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart.

6 februari 1965: De na-oorlogse ontwikkeling van het kapitaalverkeer in West-Europa en beginselen van het beleid terzake. *Docent:* Dr. C. D. Jongman.

20 februari 1965: Het Europese kapitaalverkeer in het teken van de internationale coördinatie van het monetaire beleid. *Docent:* Prof. S. Posthuma.

6 maart 1965: Coördinatie van het overheidsbeleid inzake de verlening en verzekering van exportkredieten. *Docent:* Mr. G. D. Cohen Tervaert.

20 maart 1965: Problematiek rond de totstandkoming van een Europese kapitaalmarkt. *Docent:* Dr. F. J. M. F. Collin.

Plaats: Universiteit van Amsterdam.

Colleges: van 10.00 uur precies - 11.45 uur. Discussie van 12.00 - 13.00 uur.

Kosten: De kosten der leergang bedragen f. 25, te voldoen op postgiro 13.500 (= gemeentegiro Amsterdam) ten behoeve van het Europa Instituut, rekeningnummer E 1656.

Aanvraag inschrijvingsformulieren bij: Europa Instituut van de Universiteit van Amsterdam, Kloveniersburgwal 74. Sluiting van de inschrijving: 31 december 1964.

INTERNATIONAAL INSTITUUT VOOR OPENBARE FINANCIËN

Het „Institut International de Finances Publiques” heeft zijn congres dit jaar in Budapest gehouden, van 14 tot en met 16 september. Onderwerp was: „Politique et moyens employés par les finances publiques en vue de la régularisation et de la croissance harmonieuse de l'économie”. De preadviezen vielen uiteen in twee groepen, nl. negen landen-rapporten over de westelijke economieën (inclusief Japan), en vijf rapporten over socialistische economieën. De samenvattende rapporten werden geschreven door Madame Vessillier en Prof. Fontaneau (Frankrijk) voor de westelijke groep en door Dr. Gado (Hongarije) voor de oostelijke groep. Ook de discussies vielen in hoofdzaak uiteen in twee delen, al trachtte de voorzitter, Prof. Schendstok, dit zoveel mogelijk te voorkomen. Rapporteur voor Nederland was W. Drees Jr. Rapporten en discussies zullen, zo mogelijk in 1965, in boekvorm verschijnen.

Het volgende congres zal de financiering van het onderwijs behandelen en, in samenwerking met Unesco, in Parijs worden gehouden (september 1965¹⁾). In 1966 zal men te Edinburgh bijeenkomen.

¹⁾ Aangezien de „International Fiscal Association” van 13 tot 17 september 1965 in Londen bijeenkomt, zal het Instituut waarschijnlijk vóór de 13de of na de 17de congresseren.

TECHNISCHE HOGESCHOOL EINDHOVEN

Bij het Bureau planning en organisatie van de dienst algemene zaken bestaat plaatsingsmogelijkheid voor

MEDEWERKERS VOOR ORGANISATIE

die belast zullen worden met

- onderzoek op het gebied van de kwantitatieve verhoudingen;
- doelmatigheidsonderzoek;
- functie-onderzoek;

Hiertoe zal gaarne in contact worden getreden met geïnteresseerden die beschikken over

- academische (drs. of bacc. economische of bedrijfssociologische studierichting) of daaraan gelijkwaardige opleiding;
- middelbare opleiding en voorts diploma H.T.S. of S.P.D.

Reflectanten met ervaring als medewerker op een organisatiebureau, als taakanalist of als arbeidsanalist genieten de voorkeur.

Salariëring afhankelijk van leeftijd en ervaring tussen f. 8.000,— en f. 15.000,— (verhoging per 1 januari 1965 is in voorbereiding).

Nadere inlichtingen over de inhoud van de vacerende functies worden gaarne telefonisch verstrekt door het hoofd van het bureau (04900) 6 80 00 - toestel 24 32.

Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van nummer V 1188 te richten aan het hoofd van de centrale personeelsdienst van de Technische Hogeschool, Insulindelaan 2, Eindhoven.

★ Te bestellen bij Uw boekhandelaar dan wel rechtstreeks bij de uitgever N.V. Koninklijke Nederlandse Boekdrukkerij H. A. M. Roelants te Schiedam.

Geldmarkt.

Naarmate de seizoenmatig zware oktobermaand voortschrijdt blijkt het werkelijke beloop gunstiger te zijn dan men allerwegen had verwacht. De spanning op de geldmarkt blijft binnen de perken. Dat in de afgelopen week de commissie tot vaststelling van de daggeldnotering een iets te optimistische kijk op de ontwikkeling heeft gehad

blijkt uit de verlaging van de minimum callgeldrente van 3 pCt. op 2½ pCt. op woensdag en de kort daarop volgende verhoging, nl. op vrijdag, tot het oorspronkelijke peil.

Door de buitenlandse uitzettingen zodanig te echeloneren dat rond de septemberultimo belangrijke bedragen vrijkwamen en door het vervallen van grote bedragen aan schatkistpapier ontstond tegenover de uit de markt vloeiende belastingstroom een zodanige tegenstroom, dat de bankkassen weliswaar daalden doch niet leeg liepen. Met een bedrag van f. 184 mln., volgens de laatste weekstaat van De Nederlandsche Bank, is men wel onder het ver-

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

op hoog niveau zijn de advertentiekolommen van „Economisch-Statistische Berichten” het aangewezen medium:

1e) Omdat Uw annonce onder de aandacht komt van stafpersoneel in de grote bedrijven.

2e) Omdat Uw annonce wordt gelezen door diegenen, die de zakelijk belangrijke beslissingen nemen, of daarbij van grote invloed zijn.

U reageert op
annonces in

„**E.-S.B.**”?

*

Wilt U dat dan steeds
kenbaar maken!

**N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN
EINDHOVEN**

COMMERCIELE PLANNING

Om een zo doelmatig mogelijk gebruik te maken van haar potentieel gaat onze in al haar geledingen sterk expanderende onderneming voort met de internationale integratie van de produktie. De hiermede samenhangende en vooral binnen West-Europa steeds intensiever wordende uitwisseling van produkten stelt hoge eisen aan de beheersing van de goederenstroom, waarvoor een doorwrochte planning onontbeerlijk is.

In de sector van de

commerciële planning

is plaats voor enkele *medewerkers*, die door toepassing van wetenschappelijke methoden, in nauwe samenwerking met commerciële en technische instanties, een boeiende en belangrijke taak te verrichten krijgen.

Wij denken hierbij aan medewerkers van 30 à 35 jaar met een ontwikkeling op academisch niveau, die op korte termijn mede leiding kunnen geven op het bovenomschreven werkkterrein.

Belangstellenden worden verzocht zich schriftelijk te wenden tot de afdeling Personeelzaken, Willemstraat 20, Eindhoven, onder ESB 64206.

plichte deposito van f. 204 mln. gekomen doch dank zij de „overschotten” sedert 15 september kan men dit wel hebben. Er is zelfs papier van de Agent gekocht in de afgelopen week. De transactie tussen de Staat en het Internationale Monetaire Fonds, waarbij de laatste f. 85,6 mln. van het Rijk heeft opgenomen, heeft wel invloed op het tegoed van 's Rijks kas bij de Centrale Bank en op de gouden deviezenreserve, maar loopt buiten de geldmarkt om.

Kapitaalmarkt.

Sedert enkele weken is de renté op de kapitaalmarkt

wederom licht aan het stijgen. Op 17 september werd met 5,01 pCt. een dieptepunt bereikt doch nadien klom de rente, om op 8 oktober een peil van 5,17 pCt. te bereiken. Voor de aangekondigde staatslening brengt deze ontwikkeling nog geen gevaar mede omdat de Minister, door de ervaring geleerd, een ruime marge tussen het rendement van de nieuwe lening en dat van vergelijkbare andere staatsleningen in acht heeft genomen. De 5³/₄ pCt. lening van de E.G.K.S. vond een zeer goed onthaal, waardoor de toewijzing zeer beperkt zal zijn. In tegenstelling met de activiteiten op de emissiemarkt schijnt op de onderhandse markt de laatste tijd minder om te gaan.

KWANTITEIT of KWALITEIT?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelsannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

STAAT DER NEDERLANDEN

5¹/₄ pct. LENING 1964 II

uitgegeven krachtens de Leningwet 1964 (Stb. nr. 185)

GROOT f. 200.000.000

KOERS VAN UITGIFTE 98 ¹/₂ %

Schuldbewijzen aan toonder groot nominaal f. 1000 en f. 100.
Schuldregisterinschrijvingen groot ten minste f. 100.000.

Looptijd ten hoogste 25 jaren

Delging in 20 gelijke jaarlijkse termijnen; eerste aflossing op 1 november 1970. Vervroegde gedeeltelijke of algehele delging de eerste tien jaren niet toegestaan.

Jaarcoupons per 1 november

INSCHRIJVING

op 15 oktober 1964 van 9–16 uur

bij het Agentschap van het Ministerie van Financiën te Amsterdam, uitsluitend door bemiddeling van de leden van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam, de Vereeniging van Effectenhandelaren te Rotterdam of van de Bond voor den Geld- en Effectenhandel in de Provincie te 's-Gravenhage.

Aanvragen tot inschrijving moeten zo tijdig worden opgegeven, dat zij door de Bank of Commissionair op de inschrijvingsdag vóór 16 uur kunnen worden ingediend bij het Agentschap.

STORTING

op 4 november 1964 vóór 12.30 uur

bij de Nederlandsche Bank te Amsterdam.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1963	H. & L. 1964	2 okt. 1964	9 okt. 1964
Algemeen	392	419 — 394	411	413
Intern. concerns	548	598 — 553	588	591
Industrie	341	357 — 327	348	348
Scheepvaart	153	161 — 133	140	141
Banken en verzekering	232	249 — 223	230	235
Handel enz.	165	175 — 156	165	165

Bron: AN.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 147,50 a)	f. 164,40	f. 167,70
Philips G.B.	f. 148,30	f. 160,50	f. 161,70
Unilever	f. 138,90	f. 148,10	f. 148,80
Expl. Mij. Scheveningen	398	252	257
A.K.U.	526	475	481
Hoogovens, n.r.c.	564½	605	592
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	775	920	916½
Nationale-Nederlanden, c	870	775½	807

	30 dec. 1963	2 okt. 1964	9 okt. 1964
Zwanenberg-Organon	900	997	1000
Robeco	f. 227	f. 236	f. 237
New York.			
Dow Jones Industrials	760	873	878
Rentestand.			
Langl. staatsobl. b)	4,71	5,11	5,17
Aand.: internationalen b).....	3,15 c)	3,34	.
lokalen b)	3,66 c)	3,61	.
Disconto driemaands schatkist- papier	2½	ca. 3¾	ca. 3¾

a) Gecorrigeerd in verband met bonus.

b) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

c) 19 december 1963.

C. D. JONGMAN.

KONINKLIJKE TEXTIELFABRIEKEN NIJVERDAL-TEN CATE NV ALMELO

zoekt een

staffunctionaris

voor

marktonderzoek

Van hem wordt verwacht dat hij in deze nieuwe functie vrij zelfstandig gestalte kan geven aan het marktonderzoek voor textielproducten in binnen- en buitenland. Samenwerking met verschillende bedrijfsafdelingen, in de eerste plaats de commerciële afdelingen, is hierbij noodzakelijk.

Aan de eisen van deze functie zal kunnen worden voldaan door een academicus, bij voorkeur een econoom. Niet-academic komen in aanmerking, indien zij over belangrijke ervaring op het gebied van marktonderzoek beschikken. Goede talenkennis is een vereiste. De gedachten gaan in de eerste plaats uit naar iemand van 30-35 jaar.

Met de hand geschreven sollicitatiebrieven, vergezeld van een recente pasfoto voor 26 oktober a.s. te richten aan onze adviseurs de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek, Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder vermelding van nummer ESB 20360.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f. 30; voor
studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

Advertentietarieven op
aanvraag bij
N.V. Kon. Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
Postbus 42, Schiedam.

SAMSOM STAND 40

Tussen de bedrijven door

Tussen al die bedrijven, al die zaken op de efficiencybeurs door, moet u beslist de Samsom-stand niet vergeten. Want Samsom staat er.

Natuurlijk. Samsom staat er voor efficiency, daadwerkelijke doelmatigheid. In de vorm van tijdsbesparende systemen bijvoorbeeld. En moeitebesparende hulpmiddelen, werkbesparende formulieren, ruimtebesparende opbergmiddelen, kostenbesparende adviezen in boeken...

Altijd: besparend! Want dat kenmerkt Samsom op de beurs:

Efficiency in stand 40

Want doelmatigheid is meer dan één kenmerk. Meer dan ons kenmerk: bestaansvoorwaarde voor iedere onderneming. Kom daarom tussen de bedrijven door. Om antwoorden te vragen. Problemen op te lossen. Daar staan we voor...

Samsom Alphen a/d Rijn

Bij de Directie Economische Akkerbouw-, Veehouderij- en Zuivelaangelegenheden van het Ministerie van Landbouw en Visserij kan worden geplaatst een

MEDEWERKER

voor de onderafdeling economische en financiële zaken. Zijn taak zal bestaan uit het bestuderen van de economische gevolgen van op nationaal niveau, dan wel in het kader van de E.E.G. overwogen beslissingen t.b.v. de beleidsvorming; het behandelen van algemeen-economische vraagstukken; het bestuderen van het jaarlijks voorgelegde „Centraal Economisch Plan”.

Gegadigden dienen een academische studie economie of landbouwwetenschap te hebben gevolgd. Sollicitanten naar deze functie dienen bereid te zijn zich aan een psychologisch onderzoek te onderwerpen.

Aanvangssalaris: in de rang van referendaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring.

Schriftelijke sollicitaties onder no. 4-7638/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Bureau Personeelsvoorziening van de Rijks-overheid, Prins Mauritslaan 1 te 's-Gravenhage.

HET KOSTBAARSTE DAT EEN TIJDSCHRIFT BEZIT, IS DE ONAFHANKELIJKHEID VAN DE REDACTIONELE INHOUD

Bij het **ECONOMISCH INSTITUUT VOOR HET MIDDEN- EN KLEIN-BEDRIJF** kan worden geplaatst een

ACADEMICUS

voor het verrichten van economisch-sociologisch onderzoekingswerk.

Gedacht wordt aan een ervaren socioloog, sociograaf, econoom met sociologie als tweede hoofdvak of keuzevak, dan wel een sociaal-geograaf.

De te verrichten werkzaamheden omvatten het bestuderen en analyseren van lokale en regionale ontwikkelingen met als objecten de middenstand en de consument.

Voorwaarde is het vermogen de verzamelde kennis helder en duidelijk te formuleren in verslagen en rapporten.

Bekendheid met de problematiek van distributie en dienstverlening strekt tot aanbeveling. De functie biedt interessante en in hoge mate zelfstandige werkzaamheden en kan een leidinggevend karakter hebben.

Salaris afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring.

Met de hand geschreven sollicitatiebrieven te richten aan de Secretaris der Directie, Neuhuyskade 94, Den Haag.

UNIVAC

TOONT VOOR DE EERSTE MAAL IN NEDERLAND OP DE EFFICIENCY BEURS STAND 96

UNIVAC 1050

middelgrote tot grote computers met expansiemogelijkheden volgens bouwdoos-principe. Zeer snelle magnetische banden en "concurrent programming".

UNIVAC 1004 III

een bijzonder, snel elektronisch informatie-verwerkend systeem met ondermeer mogelijkheden voor datatransmissie. Voor het eerst magnetische banden in het ponskaarten systeem.

UNIVAC 1500

elektronische ponsmachine met ferrietkernengeheugen. Foutcorrecties vóór het ponsen! Grotere prestaties van ponsstypistes door vereenvoudigde bediening.

UNIVAC

Division of Remington Rand N.V.
Overtoom 263-271
Amsterdam-west
tel. 020-12.97.65
telefoon 020-12.97.65

"THE FIRST NAME IN COMPUTERS"

1870

N.V. Levensverzekering Maatschappij

**DE
NEDERLANDEN
VAN 1870**

VERZEKERINGEN
voor staf en personeel

reeds voor een groep van 5

**LAGERE TARIEVEN
HOGERE KORTINGEN**

Herengracht 124-128 Amsterdam tel. 62112

**STICHTING NATIONALE
CONTACTCOMMISSIE
VOOR GEZINSBELANGEN**

vraagt wegens uitbreiding van haar werkzaamheden

STAFFUNCTIONARIS (m. of vr.)

voor behandeling van gezinsbudgettaire vraagstukken.

De taak omvat:

secretariatsvoering van de betreffende sectie,
voorbereiding beleidsadviezen,
participatie in de gemeenschappelijke arbeid
van gezins- en consumentenorganisaties nationaal en internationaal, vnl. in Brussel,
enige publicistische arbeid.

Vereisten zijn:

gefundeerde belangstelling voor gezinspolitieke vraagstukken,
oriëntering in de Europese verhoudingen en samenwerking,
goed stilist en vaardigheid in schriftelijk en mondeling gebruik van het Frans.

Positieregeling naar gelang van opleiding en ervaring op basis van inpassing in de ambtelijke schaal van:

Referendaris II f. 9.720 - 14.964 of
Referendaris f. 13.308 - 17.724

excl. 4% vakantietoeslag, 5,3% huurcomp., 3,5% trend en eventuele kindertoelage.

A.O.W.-premie wordt niet ingehouden.

Eventueel opname in Burgerlijk Pensioenfonds.

Geïnteresseerden worden uitgenodigd zich vóór 2 november schriftelijk te wenden tot de Secretaris van de Stichting N.C.G., Laan van Nieuw Oost Indië 4, Den Haag.

**Behoeft
Uw staf
uitbreiding?**

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen.

E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Advertentie-afd. — Postbus 42 — Schiedam

VAN DIE ZORG BEN IK AF

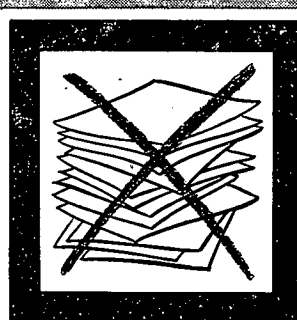
Eindelijk verlost van die papierwinkel sinds ik mijn administratieve rompslomp kan overlaten aan de computer van de C.E.A.

Ook mijn verzekeringsproblemen heb ik aan CENTRAAL BEHEER toevertrouwd. Die zijn alle uitstekend opgelost. Ook van die zorg ben ik af.

CENTRAAL BEHEER en de bij haar aangesloten onderlinge ondernemersorganisaties geven u voorlichting en treffen voor u de juiste voorzieningen voor uw verzekeringen en de uitvoering van uw salaris-, loon- en andere administraties.

CENTRAAL BEHEER

BOSENLOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM-W. TEL. 134971-POSTBUS 8400

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE - C.E.A.

loon-, voorraad-, debiteuren-administratie, facturering enz. met behulp van elektronische apparatuur.

WET-RISICO

bedrijfs w.a.-verzekering - motorrijtuigverzekering - ongevallenverzekering voor inzittenden van auto's - collectieve invaliditeitsverzekering.

BRAND-RISICO

brand- en bedrijfsschadeverzekering van industriële en andere objecten.

MOLEST-RISICO

verzekering tegen oorlogsschade, stormschade en andere risico's.

VERVOER-RISICO

transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

collectieve ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering.

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

BUREAU VAN DE KIEFT N.V.

Organisatie en Efficiency Adviseurs
AMSTERDAM - BRÜSSEL

In opdracht van de Directie van een van de zeer grote aannemingsmaatschappijen („open” N.V.), gevestigd in het westen des lands, zoeken wij - in strikt vertrouwelijke sfeer - contact met een

BEDRIJFSECONOOM

(tevens lid V.A.G.A. of N.I.V.A.)

De plaats in de organisatie is die van staffunctionaris van de Directie in het algemeen en van de financieel/economisch directeur in het bijzonder.

Onder de verantwoordelijkheid van de gezochte functionaris vallen o.m. het bedrijfseconomisch onderzoek, de interne controle en accountancy en de interne bedrijfsorganisatie. Tevens zal hij een belangrijk en zelfstandig aandeel hebben bij de organisatorische en administratieve opzet van de in combinatie met andere aannemingsmaatschappijen uit te voeren projecten, zomede met de controle op de voortgang, enz. daarvan. Eveneens dient hij in samenwerking met het Hoofd van de Administratie de toepassingsmogelijkheden van de modernste administratieve technieken te onderzoeken en daar, waar nodig, in te voeren.

Voor de uitoefening van deze zeer gevarieerde functie gaan de gedachten bij voorkeur uit naar de afgestudeerde econoom, tevens lid V.A.G.A. of N.I.V.A., die reeds een vergelijkbare praktijkervaring op bovenaangeduide gebieden heeft opgedaan, zo mogelijk bij een grote onderneming. De taken, zowel als het niveau van de functie vereisen een goed zakelijk inzicht en ondernemersvisie. Mede met het oog op het veelvuldig externe contact worden hoge eisen gesteld aan de representatie en het gemak met anderen te kunnen omgaan. Leeftijd tot circa 40 jaar.

Deze perspectievolle positie wordt vanzelfsprekend uitstekend gehonoreerd.

Belangstellenden gelieven zich, bij voorkeur schriftelijk, te wenden tot de heer S. van de Kieft, Leidsestraat 74, Amsterdam. Tel.: 020-65316/62953. Volledige discretie wordt gegarandeerd. Geen inlichtingen worden ingewonnen en geen contac. met opdrachtgevers gelegd dan na overleg met de kandidaat.

